OKRESNÍ ARCHÍV
ÚSTÍ NAD LABEM

ARCHÍV MĚSTA ÚSTÍ NAD LABEM

1325 - 1945

Inventář

Ústí nad Labem 1972

24

Ydf 29

Ú V O D .

1. Stručný nástin dějin města.

Území na soutoku dvou řek,Bíliny a Labe,na kterém leží dnešní Ústí nad Labem a jeho nejbližší okolí,bylo odedávna považováno člověkem za příhodné pro osídlení.Snad již v paleolitu, ale bezpečně v neolitu sídlil na tomto území člověk.Archeologické nálezy potvrzují osídlení téměř ve všech prehistorických epochách.

Poprvé se v historických dokumentech připomíná Ústí n.L. v roce 993.Tehdy daroval Boleslav II. benediktinskému klášteru na Břevnově 10.týden poplatků z celní stanice Chlumec /celnice na Srbské stezce/ a Ústí n.L./celnice na Solné stezce a na Labi/.V roce 1057 obdržel kolegiátní kostel sv.Štěpána v Litoměřicích osmý týden cla z obou uvedených celnic./Obě darovací listiny falsa z pozdější doby./Do začátku druhé poloviny 11.století spadá postavení fary a kostela sv.Vojtěcha.Postupem doby klesá význam Chlumce jakožto celnice a stále větší význam nabývá Ústí n.L.Začátkem 13. století se při celní osadě vyvíjí důležité tržiště.Za vlády Přemysla Otakara I. dostal ženský klášter při sv.Jiří v Praze mimo daní z některých vesnic poblíž Ústí n.L.též devátý díl celních,ale i tržních peněz z Ústí n.L.Středem vznikajícího města byl hrad,poprvé v písemných památkách připomínaný až v r.1283 a kostel sv.Vojtěch.K této starší části se připojuje novější část kolem tržiště,položeného v dolní části dnešního Mírového /dříve Tržního/ náměstí.Na toto tržiště ústila též dnešní Bílinskou ulicí stará Solná cesta.

Významným mezníkem v dějinách Ústí n.L. bylo povýšení dosavadního tržiště a celnice na město královské.Zakládací listina o tom se nedochovala.Byla zničena za požáru začátkem 14.století.U většiny starších badatelů se shodně uvádí pro tuto událost rok 1272.Podle novějších zjištění však víme, že již v roce 1249 je město listinou krále Václava I.zasta-

veno.Patřilo tedy již nejméně k tomuto datu králi.Kromě toho je nazváno "civitas" a toto označení se užívalo pro města.Musíme tedy počátky městského zřízení v Ústí n.L. posunout nejméně o 23 roků zpět.Povýšením Ústí n.L. na město královské mění se celková tvářnost staré celní osady a tržiště. Město je obehnáno zdí s 24-26 baštami,příkopem a valem.V místech kde sem vstupují prastaré obchodní cesty, jsou postaveny čtyři brány:Horní neboli Drážďanská v severozápadním oblouku hradeb,Teplická v západní části hradeb, na jihu města Bílinská či Pražská m brána a konečně ve východní části hradeb brána Hrnčířská /též Lesní zvaná/. Všechny brány jakož i městské hradby doznaly během let mnohé změny a byly několikrát přestavovány a opravovány. Brány i zbytky hradeb byly zbourány v létech 1832-37. Městu příslušela všechna běžná práva města královského. Z polohy na Labi vyplývající právo skladu bylo v ranných dobách ponecháno Litoměřicím.Určité změny tohoto velmi výhodného práva,týkající se především obchodu s obilím /vývoz/ a solí /dovoz/přiznal sice privilegiem z 22.IV. 1325 Jan Lucemburský Ústí n.L.,ale na protest Litoměřic musel práva Ústeckých opět omezit.Každý týden, a sice v pátek, odbýval se na tržišti týdenní trh.V roce 1327 bylo konání trhu přeloženo na středu.

Obyvatelstvo se zabývalo zemědělstvím a vinařstvím, v menší míře pak řemeslnou výrobou.Dosti velký význam měl obchod,spojený s plavením po Labi.Obzvláště významné bylo vinařství.Produkce vína přesahovala domácí spotřebu, a tak bylo víno předmětem výnosného obchodu.Pěstoval se též chmel.Z řemesel se v roce 1325 připomínají sládci, řezníci,pekaři,soukeníci,krejčí,obuvníci a kováři.V roce 1337 se připomíná spor mezi soukeníky a kupci,který soukeníci prohráli.Řemeslné výrobky se prodávaly na týdenním trhu,jehož konání v roce 1373 přeloženo ze středy na úterý.Od roku 1407 konal se výroční trh na den sv.Prokopa /4.července/.Týdně se konal též masný trh,při němž vykládali své zboží řezníci a pekaři.Ústečtí kupci se zúčestňovali obchodu na Labi,především na vývozu obilí, což nejednou vedlo ke sporu s Litoměřicemi.

Městská chudina a nádeníci bydleli většinou mimo hradby v labském,později hrnčířském předměstí u Hrnčířské brány.

Ústí n.L. jakožto královské město bylo též feudální vrchností.Vlastnilo "panství Vaňov",kke kterému patřily vesnice Vaňov a Stříbrníky.

Brzy po povýšení města bylo započato se stavbou nového kostela,a to v pozdně gotickém slohu.Jeho nejstarší část, presbyterium,pochází z let 1280-1320.Kromě těchto dvou kostelů mělo město ještě kostel třetí,sv.Materny,spojený se špitálem,který stál u západní strany hradeb ale mimo ně,na dnešním Lidickém náměstí.Tento kostel byl zbořen v r.1895.

Po klidném a rozvoji příznivém období vlády Karla IV. se za panování Václava IV. zhoršují poměry tak,že připomínají časy vlády Jana Lucemburského.Nejistota na obchodních cestách,nedostatek financí zaviňují,že město upadá,tak,že je mu ulevováno v daních a pro zvelebení obchodu jsou zaváděny nové trhy.Stále více roste vliv míšeňských markrabat. Po smrti Václavově a propuknutí husitské revoluce zdržoval se koncem roku 1420 a v prvních měsících roku 1421 v severočeských městech Zikmund,který zde hledal pomoc proti husitům a zároveň se obracel se stejnou prosbou do Míšně i Braniborska.Zastavil dokonce v r.1423 za vojenskou pomoc kurfirstovi Fridrichovi z Míšně severočeská města Ústí nad Labem a Most.Ve městě byla umístěná menší míšenská posádka. Rovněž okolní hrady stály většinou na straně míšenských.

Již v prvních měsících roku 1426 bylo jasno,že útok husitských vojsk bude tentokráte směřovat proti Ústí n.L. Předtím se delší dobu bezvýsledně pokoušel o vypuzení Sasů a podmanění města husitský hejtman Jakoubek z Vřesovic.Město se pod hrozbou útoku obrátilo o pomoc do Míšně. Za nepřítomného markraběte připravovala vojenskou výpravu jeho energická manželka Kateřina.Táborská vojska,vedená Prokopem Holým přiblížila se k Ústí n.L. v polovině června 1426,když předtím vzala Českou Lípu.K nim se připojilo vojsko měs pražských,vedené Zikmundem Korybutem.Zatím vpadlo do Čech přes pohraniční průsmyky vojsko saské,vedené Bossem z Fictumu.

Ke srážce došlo na pahorku Běháni poblíže vesnice Hrbovice. Stalo se tak v neděli 16.června 1426.Bitva dopadla pro saské vojsko katastrofálně.Za nejtěžších ztrát byli M Sasové rozprášeni a hnáni až na pomezí země.Ztráty husitů byly minimální.Druhý den ráno po bitvě na Běháni bylo Ústí n.L. vzato, spáleno a pobořeno.Saská posádka opustila město ještě v noci před útokem husitských vojsk.Vypálené a pobořené město zůstalo pak po tři roky téměř pusté.

O znovuvýstavbu města se do značné míry zasloužil jeho dřívější odpůrce Jakoubek z Vřesovic,který je též po delší dobu držel.Dříve téměř úplně poněmčené Ústí n.L. nabylo novou,českou tvářnost.Malá část původního německého obyvatelstva se však vrátila a zůčastnila se znovuvýstavby. Avšak německý živel byl v malé,zpočátku zcela bezvýznamné menšině.Stále neklidné doby ke konci Zikmundova života i po jeho smrti neprospívaly rozvoji města.Obzvláště citelně byl postižen obchod.Nejsou dodržovány staré obchodní cesty a tím uniká městu dosti peněz ze cla.Král Ladislav proto povoluje Ústeckým roku 1454 mimo stará práva ještě další výhody týkající se především prodeje a skladování vína,piva, jakož i sladu.Na povzbuzení obchodu je povolen další výroční trh a sice v neděli po sv.Bartoloměji.Poměrný klid v zemi za vlády Jiřího Poděbradského přináší možnost opětného rozvoje.Obchodu se Saskem a Míšní vadí však nepřátelský postoj těchto krajů k českým zemím,přesto však neupadá, neboť mu prospívá zavedení tržního pořádku a upevnění mince.

Stanovit zaměstnání obyvatel Ústí n.L. v pohusitské době není možno přesně.U 148 majitelů domů chybí údaje.Je však pravděpodobné,že většina těchto lidí se zabývala stejně jako před válkami husitskými především zemědělstvím a vinařstvím a při tom i řemesly.Řemeslná výroba,pokud se dochovaly údaje, je zastoupena ševci/10/,kováři/2/,bednáři/3/,zedníky/2/, mlynáři/6/,pekaři/3/,provazníky/3/,soukeníky/3/,sladovníkem, sládkem,pasířem,řezníky/2/,kožešníky/3/,tesařem,lazebníkem, nožířem,tkalcem plátna a v Hrnčířské ulici 10 hrnčíři. Kromě toho se připomíná městský písař,městský sluha,strážce bran.Vinice vlastnilo v roce 1479 35 měšťanů.Jako obchodní zboží,které procházelo Ústím n.L. a z nějž se na mostě přes

Bílinu vybíralo clo,uvádí se v roce 1496 ječmen,slad,sůl, ryby,slanečci,stavební dříví,olej,šindele,prkna,lůj,sukno, sýry,železo,víno,kapři,raci,užitkový dobytek,plátno,olovo, cín mimo běžné spotřební zboží.

Koncem 15.století začíná pozvolná germanizace města. I v okolí lze pozorovat příliv cizí šlechty,která se zakupuje na některých panstvích /Salhausenové,páni z Bínova,Geysingové, Mansbergové atd./.Ve městě samém je germanisační proces podporován oživením obchodních styků se Saskem a Míšní a nelze podceňovat ani vliv luteranismu,který k nám našel brzy cestu.

Odporu českých měst proti Ferdinandovi I. za jeho tažení proti kurfirstovi saskému se Ústí n.L. nezúčastnilo.Po bitvě u Mühlberka zhroutil se odpor českých měst a došlo ke značnému okleštění jejich práv.Ústí n.L. se za jeho věrnost panovníkovi dostalo královské pochvaly a pochybené cti odevzdávat na sněmu svůj hlas hned po pražských městech,avšak jinak zamená porážka městského stavu i pro Ústí n.L. značné omezení, práv a svobod,kterých do té doby užívalo.V roce 1538 bylo město téměř do základu zničeno požárem,který ušetřil jenom 6 domů.Po požáru obnovené Ústí n.L. se zachovalo v hrubých rysech ve stejném stavu až do třicátých let 19.století.Pokud se velikosti týče, dosahovalo v době před Třicetiletou válkou svého největšího vzrůstu za feudální doby.Koncem 16.století bylo se svými 368 domy /vně i uvnitř hradeb/větší, nežli např. v roce 1785,kdy čítalo 289 domů,ba dokonce i nežli v roce 1838,kdy mělo včetně předměstí 341 domů.Hospodářské poměry se před Třicetiletou válkou podstatně zhoršily /běžný zjev u většiny měst/.Naprosto nevýnosným se stalo vaření piva,což bylo do značné míry zaviněno tím,že pivo ve zvýšené míře vařily a prodávaly bez omezení vrchnosti. Upadal též obchod s obilím,vedený dříve přes městské říční přístavy na Labi.Kupci ze Saska a Míšně proti právu kupovali a vozili obilí přímo od vrchností.Rovněž vinařství se nevedlo. Zle se dařilo vinařským dělníkům a nádeníkům,ani řemeslníci na tom nebyli o moc lépe a městská chudina se dostávala přímo do revolučních nálad.Kontrastně působí zákaz primátora Arnošta Schössera z r.1615,jímž se omezují nákladné

hostiny,pořádané měšťany při slavnostních příležitostech, jakož i přehnaná nádhera v oblečení kupeckých paní.Vcelku můžeme hodnotit období před Třicetiletou válkou jako období vzrůstajících protikladů mezi jednotlivými vrstvami obyvatelstva.Vedle rostoucí bídy nádeníků,dělníků a části řemeslníků stoupá na druhé straně blahobyt a bohatství úzké vrstvy kupců.

Představitele této nejbohatší vrstvy městského obyvatelstva byl právě purkmistr Arnošt Schösser z Emblebenu,chráněnec smutně proslulého Viléma Slavaty.Sňatkem nabyl v Ústí n.L.Značného jmění.Jsa majitelem několika domů a mnoha polností vedl nákladný život /ačkoliv sám přepych zakazoval/. S prostředky a majetkem města bezohledně nakládal ve svůj prospěch.Byl za to nenáviděn nejen chudinou ale i značnou částí měšťanů, a to nejen protestantů,kteří měli důvod jej nenávidět jakožto zuřivého stoupence katolické protireformace,ale i katolíků,kteří těžce nesli jeho přepychový život a tyranské způsoby,jaké užíval vůči všem občanům.To, co provedli stavové Slavatovi a Martinicovi na hradě pražském, udělali Ústečtí Schösserovi,jenom s tím rozdílem,že ukázali větší důslednost.Schösser byl ubit 20.listopadu 1617.Šetření o příčinách a provedení činu jakož i vinících nebylo dokončeno.Po Schösserově smrti a po pražské defenestraci zmůcnili se vlády ve městě protestanti podporováni okolní protestantskou šlechtou.

Po bitvě na Bílé hoře /Ústí n.L. na straně stavů/,obracejí se Ústečtí,očekávajíce nedobré časy,ke kurfirstovi saskému o ochranu,která je jim přislíbena.Nakonec město pomoc nedostalo,saský kurfirst měl jiné starosti.Protestanti byli postupně z města vyhnání nebo odešli sami.Vrátili se v dobách českého povstání uprchlí katolíci, v čele s děkanem Michaeliusem. Okolní vrchnosti většinou opouštějí zemi.V roce 1622 dostává město za účast na povstání císařského rychtáře.Další vystěhovalci odcházejí z Ústí n.L. po císařských patentech z 3.V. a 31.VII.1627,ve kterých je stanovena půlroční lhůta na přestup protestantů na katolickou víru.S měšťany odchází další část šlechty a potajmu i venkovský lid.V první polovině února 1628 zahajuje v Ústí n.L. činnost protireformační komise.

Až do 3o.let 17.století,tedy v první části třicetileté války zůstalo město ušetřeno válečných hrůz, nehledíme-li k potížím,zaviněným ubytováním menších vojenských oddílů a činností protireformační komise.Zlé časy nastávají na podzim roku 1631. 6.listopadu obsadila a vyplenila město vojska saského kurfirsta,vedená Arminem,který sem přichází teprve 11.listopadu.13.listopadu je zde sám kurfirst saský Jan Jindřich.Se saskými vojsky se vrací též část uprchlých a a vypuzených protestantů.Od 1.prosince 1631 platí město Sasům kontribuci.Během zimy,kdy zde leží táborem početné saské vojsko,je město i jeho okolí soustavně drancováno. Po vypuzení Sasů Valdštejnem a prohrané bitvě u Lützenu /16.XI.1632/stáhla se císařská vojska za pohraniční hory. Od listopadu 1632 do března 1633 ležely v zimních táborech okolo Ústí n.L. pluky Morzina,Piccolominiho a Hockeho a dokonale znovu vyplenily jak Ústí n.L.,tak i jeho okolí.V zimě r.1633 ležely zde opět pluky saské v počtu asi 6000 mužů a tak válečné bědy nebraly konce.Po zavraždění Valdštejna byl dojednán v Litoměřicích se Sasy mír,avšak ten trval pouze rok.Na zprávu o vpádu tentokráte švédských vojsk pod vedením Banerovým přes Frýdland do Čech a o jejich náporu ve směru na Litoměřice,vystěhovalo se městské obyvatelstvo a lid z nejbližšího okolí do lesů a odlehlých částí kraje. Rychtář a purkmistr utekli do Prahy.V noci z 23.na 24.září 1634 nastěhovala se do města silná švédská posádka a plenění začalo znovu.Po brzkém odchodu Švédů a Sasů prosilo město okolní císařské hejtmany o ochrannou posádku,což je pozoruhodné,poněvadž císařští vojáci dovedli i vlastní území plenit stejně dobře jako nepřátelské.V lednu 1635 probíhalo v Ústí n.L. jednání o příměří se Sasy.Pak následoval krátký mír,ujednaný v dubnu v Praze.Během krátkého oddechu od válečných běd je možno se porozhlédnout a blíže se seznámit se stavem města.Mnoho městských pozemků leží ladem. 111 domů je pustých,vypálených či pobořených.Léta 1636-38 probíhají v kraji poměrně klidně.V dubnu 1639 je však Ústí n.L. znovu postiženo vpádem Švédů,kteří tudy táhnou na Prahu.Po nezdařeném pokusu rozpoutat v zemi povstání,vracejí se zpět a táboří u Nakléřova žádajíce od celého kraje kontribuce.

Až do roku 1642 vládně opět poměrný klid až na nepříjemnosti spojené s ubytováním menších vojenských oddílů.Jak žalostný je stav města, je patrno z toho,že pouze 18 měšťanů,4 poddaní a farář jsou schopni platit daně. V létech 1642 - 1644 bylo město opět těžce postiženo.Po prohrané bitvě u Breitenfeldu zde leželo početné císařské vojsko. Na konci roku 1644 snížil se počet obyvatel schopných platit daně na 13 měšťanů, 1 poddaného a faráře.Nový vpád Švédů o vánocích 1645 netrval sice dlouho /do poloviny února 1646/,ale znamenal novou pohromu pro kraj.Podle městského přiznání k dani z hlavy,povolené sněmem 22.V.1646,platilo Ústí n.L. daň z 58 hlav. Poslední vpád Švédů do ústeckého kraje se udál v období od října 1646 do července 1647.Ještě v srpnu 1648 vybírali Švédové v Ústí n.L. výpalné.V té době bylo vidět,jak po vodě i souši jsou ze země odváženy poklady naloupené hlavně v Praze.

Dlouho po ukončení třicetileté války se město nemohlo vzpamatovat z válečných běd.Domy stály pusté a vypálené. Nebylo nikoho, kdo by je osídlil.Obyvatelstvo bylo úplně schudlé.Kromě toho těžce doléhaly daně,které byly neustále vypisovány.Podle zprávy z r.1673 se měšťané stále ještě nalézali v největší nouzi.Živili se většinou zemědělstvím a vinařstvím.Obchodovat nebyli schopni pro nedostatek kapitálu.Vaření piva nestačilo ani pro vlastní potřebu a vývoz vína byl podvázán značnými cly.Na město těžce doléhaly dluhy.Zotavení z válečných útrap a škod trvalo tedy dlouho a pokračovalo velmi pomalu.Statut královského města byl téměř jen pouhou formalitou,jakkoliv se měšťané svého postavení,kdysi významného nevzdávali lehce.Vcelku lze konstatovat,že kdysi dosti významné královské město upadlo po třicetileté válce na úroveň malého zemědělského provinciálního městečka,jednoho z nejmenších a nejméně významných.

Na jaře 1680 vzplanula v severních Čechách selská povstání proti stupňujícímu se vrchnostenskému útisku.Na Ústecku velel exekučním vojenským oddílům Jan Jindřich hrabě z Keufsteinu doprovázený komisařem a vojenským auditorem. 17 poddaných bylo uvězněno a trápeno a 4 potrestáni na

hrdle.Téhož roku 1680 bylo město navštíveno morem.

Dusný klid po třicetileté válce byl přerušen až za doby Marie Terézie,kdy opět tíživě dolehly na kraj válečné strasti.Začátkem září 1741 byly urychleně opravovány městské hradby.Za vpádu saských vojsk v létech 1741-1742 /první slezská válka/ trpěl kraj dosti ubytováním vojsk.Rovněž různé válečné daně a kontribuce doléhaly tíživě na obyvatelstvo.Za vpádu Prusů vedených Fridrichem II. v roce 1744-1745 musel celý kraj dodávat do pruského tábora /mezi Krásným Lesem a Petrovicemi/ potraviny,obilí,seno a peněžité daně.V roce 1748 dostalo město vojenskou posádku,pro kterou byly upraveny tři městské domy.Za války sedmileté /1756-1763/ bylo Ústí n.L. často sídlem saských i pruských posádek.Krajem se prováděly časté přesuny vojsk.Ani"bramborová" válka /1778-1779/ neušetřila náš kraj.Ihned po vpádu pruských vojsk muselo město platit těžké kontribuce na potravinách a dokonce bylo Prusy žádáno výpalné 20.000 tolarů.

Hospodářský rozvoj města až do počátku 19.století charakterizuje závislost na zemědělské produkci.Kromě pěstování lnu /pro domácí potřebu/, rozšiřuje se i u nás v II.polovině 18.století pěstování brambor.Jejich pěstování a užívání zdomácnělo za sedmileté války.Stále významné bylo pro Ústí n.L. vinařství.Město vlastnilo samo několik vinic,kde práce vykonávali především městu patřící poddaní z Vaňova a Stříbrník a pak najatí nádeníci,kterých bylo vždy dost po ruce.Ještě v roce 1788 vlastnilo město 73,5 ha vinic.Obzvláště kvalitní "podskalské" víno rodily vinice pod Marianskou skálou.Vinařství vzalo zcela za své v prvé polovině 19.století,kdy město se z malého zemědělského provinciálního městečka změnilo v důležité průmyslové centrum.

Řemeslná výroba byla v Ústí n.L. v roce 1775 zastoupena těmito cechy: pekařský /14 mistrů/,punčochářský,řeznický /16 mistrů/,pletařský,tesařský,zednický,krejčovský,mlynářský /5 mlynářů/,provaznický,plátenický,obuvnický,kovářský /a zámečnický/,jehlařský,truhlářský,bednářský,

kožešnický,hrnčířský,koželužský,voskařský,mydlářský a rybářský.Kromě řemeslníků,začleněných do těchto cechů pracoval značný počet řemeslníků jiného oboru,patřících k cechům v jiných městech.

V bouřlivém ruchu 19.století byla pouhou episodou dosti významná bitva u Přestanova a Chlumce 29.a 30.VIII.1813 . Začíná nebývalý rozvoj hospodářského života po všech stránkách.Rychle se mění lodní a železniční doprava.Labe se stává opět živou dopravní tepnou.Plavbě však brání místy špatná splavnost řeky a spousta celnic,které byly jenom na ústeckém úseku Labe čtyři.Když po roce 1830 rostl obchod s uhlím /vedený hlavně po řece / vzniká v Ústí n.L. v r.1834 dokonce loděnice.Revolučním dnem pro labskou plavbu se stal 26.květen 1841,kdy kolem města proplul první parník /Bohemia/. Příchod nové éry charakterizuje též postavení železnice. Trať Lovosice-Ústí n.L. byla dokončena 1.X.1850,úsek Ústí n.L.-Podmokly 6.4.1851.Velký význam mělo zahájení provozu na ústecko-teplické dráze /zpočátku soukromé/,která spojila Ústí n.L. a jeho velký říční přístav se severočeským hnědouhelným revírem.

Období kapitalismu přineslo městu nevídaný růst.Za 50-60 let od roku 1850 se stalo jedním z nejprůmyslovějších center země.První průmyslové podniky,ovšem manufakturní, jsou textilní závody.Poprvé se pokusil zavést zde textilní výrobu učitel F.J.Pietsch,který po prvém nezdařilém pokusu zavést pěstování bource morušového a výrobu hedvábí,založil ještě před rokem 1800 první tiskárnu kartounů.Po r.1800 vyrostlo zde takových podniků několik.První přádelnu bavlny založil Antonín Ulbricht r.1804.Ve svém podniku zaměstnával 6 lidí.Dodnes se udržela jedině textilní továrna, kterou založil v r.1843 Karel Jiří Wolfrum /původně též barvírna kartounů/. Kolem roku 1850 se zdálo,že Ústí n.L. se stane střediskem textilního průmyslu.Byla tu dokonce založena tkalcovská škola.Textilní manufaktury však jedna po druhé zanikly po zavedení mechanických stavů.O skutečném rozvoji průmyslu můžeme mluvit teprve ve čtyřicátých létech 19.století.V roce 1841 vzniká továrna na majolikové a

a kameninové zboží.V roce 1847 je položen základ pozdějšímu lihovaru,drožďárně a továrně na likéry v Krásném Březně. V roce 1856-1857 je založena velká chemická továrna,patřící rakouskému Spolku pro chemickou a metalurgickou výrobu,dodnes největší ústecký průmyslový závod.K modernizaci města přispěla tato továrna tím,že dodávala městu pro veřejné osvětlení svítiplyn. V nejbližším okolí města,v dnešní městské čtvrti Střekově vznikla v roce 1882 továrna na výrobu mýdla na svíček,dnes druhý největší ústecký podnik.Velmi se rozrostl též průmysl strojírenský.Dnešní Severočeská armaturka byla založena v r.1899 jako pobočka magdeburské firmy Schäffer & Budenberg. Další významný ústecký podnik,sklárny,vznikl v roce 1871.Stavební ruch podporoval vznik několika cihelen a cementáren /dnes většinou zaniklých/ a rozvoj dřevařského průmyslu.V roce 1899 založila městská obec vlastní elektrárnu. S její vznikem souvisí zřízení pouliční elektrické dopravy.Ty byla zahájena 1.VII.1899,zatímco dodávky elektřiny pro osvětlovací a průmyslové účely byly zavedeny až v září 1909.

Zabýváme-li se vznikem a rozvojem průmyslu,není možné nezmínit se o vývoji a počátcích organizace dělnické třídy.Nejstarší dělnický spolek v Ústí n.L. byl podpůrný spolek tkalců, založený již v r.1852.V r.1858 vnikl podpůrný spolek lodníků. Za doby absolutismu dělnické spolky zanikají a teprve po jeho pádu se znovu objevují dělnické organizace. 11.II.1872 je úřadům hlášeno založení dělnického vzdělávacího spolku v Ústí n.L.V roce 1873 /v červenci/ propukla v ústeckých sklárnách stávka,jedna z prvních v kraji.Byla v několika dnech zlikvidována a dělníci potrestání rozsáhlým propouštěním z práce a vystěhováním z bytů.11.VII.1879 je hlášeno založení dalšího dělnického spolku v Ústí n.L.,která se jmenoval "Fortschritt".Oba uvedené dělnické ústecké vzdělávací spolky byly zakázány okresním úřadem 12.XII.1881.Po velké hornické stávce v severočeském hnědouhelném revíru v květnu 1882 /ústecké průmyslové dělnictvo se k ní nepřipojilo/ se přiostřila persekuce dělnických organizací.Ve známém monstrprocesu s dělnickými předáky v Praze v prosinci 1882 byl ke

dvěma rkům těžkého žaláře odsouzen též ústecký krejčovský dělník Václav Waic.Z ústeckého dělnického vzdělávacího spolku /1881 zakázaného/,vyrostla dělnická organizace, která se stala základem pro ustavení dělnické nemocenské a invalidní pokladny /zahájila svou činnost 1.I.1875/. 1.Máj 1890 proběhl ve městě celkem klidně.Část dělnictva nenastoupila do práce a procházela se svátečně oblečena po městě.Vznik sociálně demokratické strany dělnické v Ústí n.L. není prozatím přesně zjistitelný.Domněnka, že základní organizací,ze které sociálně demokratická strana vyrostla,je v roce 1891 ohlášený dělnický čtenářský spolek /Allgemeiner Leseverein/,není asi správná.V Ústí n.L. existovaly dělnické sociálně demokratické buňky již počátkem osmdesátých let.Důkazem je přítomnost Václava Waice v Ústí n.L. a stálý příliv sociálně demokratické literatury dosti často dělnictvem zabavované.V roce 1892 je založen dělnický spolek "Gerechtigkeit"s českou sekcí/"Spravedlnost"/, který je od roku 1897 veden jako sociálně demokratický volební spolek/"Sozialdemokratischer Wahlverein/.Po zavedení 5.volební skupiny Badeniho ministerstvem r 1897 dostává sociální demokracie v 6.volebním okruhu /do kterého Ústí n.L. patřilo/ při volbách do říšské rady jednoho zástupce.

Ústecká spořitelna byla založena 1.1.1857, když se městu podařilo shromáždit kapitál 5000 zlatých proplacením válečných škod z r.1866.V roce 1883 zřídilo město zastavárnu.Nejstarší ústecká banka byla založena v r.1883.V roce 1900 zde vznikla bobočka vídeňské národní banky.

Do roku 1857 nevycházejí v Ústí n.L. žádné noviny.Provinciální tisk sem dodávají Litoměřice.Prvními ústeckými novinami je "Aussiger Tagblatt",původně"Aussiger Anzeiger." Zvláštní místo v ústeckém tisku zaujímal dělnický tisk. Prvním dělnickým časopisem v Ústí n.L. byl "Die Zeitschwingen",měsíčník pro lidovou osvětu a zábavu,založený v r.1891.Vydavatelem a odpovědným zástupcem byl Antonín Beer /později s Františkem Beutlem a Františkem Krutákem/. 26.V.1892 vychází první číslo časopisu "Der Gesellschafter" vydávaného jako orgán pro hájení zájmů dělníků,rolníků a

řemeslníků.Časopis vycházel dvakrát měsíčně a byl tištěn v Praze.V roce 1894 vyšel "Gesellschafter" poprvé jako orgán sociálně demokratické strany v nákladu 2200 kusů.Od 1.I.1896 změnil časopis svůj titul na "Die Freiheit" a ještě téhož roku opět změnil záhlaví na "Volksrecht"/pod kterým vycházel až do okupace/.

O vzniku některých kulturních institucí alespoň stručná data.Ústecké muzeum bylo založeno 5.I.1876 jako muzeum živnostenského spolku.V roce 1901 bylo předáno do správy muzejního spolku.Umístěno bylo v témže roce ve staré nemocniční budově na Špitálském náměstí.V roce 1919 se přestěhovalo do nového trmického zámku,kde je dodnes.Městské divadlo bylo postaveno v r.1908.Jeho první ředitelkou byla vídeňská dvorní herečka Marie Pospischilová.První kino vzniklo v Ústí n.L. v kavárně Londýn na dnešním Mírovém náměstí.Bylo otevřeno v r.1909.Majitelé pojízdných kin však dojížděli do Ústí n.L. a pořádali zde svá představení "živých obrázků" již koncem devadesátých let 19.století.Koncem téhož roku /1909/ vznikl druhý ústecký biograf "Elysium",později nejmodernější a největší ústecká kino /zničeno v r.1945 při bombardování/. Vznik nemocnice spadá v Ústí n.L. do padesátých let 19.stol. První skutečná ústecká nemocnice měla celkem 9 místností s 55 lůžky.Stavba městského vodovodu byla schválená v r.1883, když prohlídka veřejných i soukromých studní ukázala,že z 285 studní má jenom 13 nezávadnou vodu.Pro různé spory oddálilo se zahájení provozu městského vodovodu až k roku 1890.

Nepatrná česká menšina,která v Ústí n.L. žila před r.1850 se nijak neprojevovala.Posil se jí dostalo s příchodem českého dělnictva,které zde nalézalo obživu v rychle rostoucím průmyslu.Život české menšiny,zpočátku benevolentně trpěný, nebyl v pozdějších dobách se stoupajícím národnostním bojem nijak snadný.Prvním českým spolkem v Ústí n.L. byla "Česká vzdělávací beseda" založená v r.1874.V roce 1880 měla 86 členů.V roce 1876 vznikl společenský klub "Netopýr" a r.1884 "Koruna východu".České dělnické spolky vznikaly spíše mimo vlastní území Ústí n.L.V roce 1878 založen čtenářský spolek "Svornost", mezi jehož členy bylo dost dělníků.V r.1883 vznikla ústecká odbočka Matice školské a v r.1885 Národní jednota.V roce 1898

byl založen v Roudníkách,Ústí n.L. a Krásném Březně spolek Omladina.V roce 1894 vznikl v Ústí n.L a Krásném Březně Sokol.

První česká škola na Ústecku byla soukromá dvoutřídka v Krásném Březně.Přes velkou snahu místních Čechů i podporu z Prahy se nepodařilo dlouho prosadit její převzetí státem. Poměr české národnosti vůči německé převaze byl velmi nepříznivý, i když se postupně zlepšoval.Podle výsledků zčítání lidu z r.1880 hlásilo se k české národnosti na politickém okrese Ústí n.L. 1070 Čechů.V roce 1890 vzrostl jejich počet na 1144.V roce 1900 byl tento stav: 97.613 Němců,1277 Čechů /1,3 %/.Ústí n.L. /vnitřní město se Střekovem/ mělo v roce 1880 na 21.821 Němců 567 Čechů, v roce 1910 na 27.677 Němců 620 Čechů.Lepší byly poměry v okrajových čtvrtích a obcích.

První světovou válku pocítilo město Ústí n.L. stejně jako celá země.Narukovala většina mužů, a to postupně od ročníků 1865 až po mladé muže sotva školním lavicím odrostlé,narozené v r.1900.Brzy propukla panika.Ze spořitelen se vybíraly peníze a nakupovaly se velké zásoby potravin.Nedostatek zboží na sebe nenechal dlouho čekat.Ihned po zahájení války se město stalo posádkovým městem a brzy zde byly zřizovány i nouzové lazarety pro raněné z front.Do města přicházelo a zde nalézalo přechodný domov mnoho uprchlíků z frontových oblastí.Velmi rychle se zhoršovala situace na trhu,především na trhu potravin.Zřizovaly se nouzové kuchyně pro hladovějící obyvatelstvo.Zvlášť velkou nouzi trpěly děti.Průmysl byl plně postaven do služeb fronty.Výroba,která nesloužila válce,byla zastavována.Lidé ztráceli práci.Vznikala paradoxní situace, přesto že většina mužů válčila na frontě,bylo v průmyslových oblastech a tedy i na Ústecku mnoho nezaměstnaných.Severočeské pohraničí se tak pomalu stávalo oblastí hladu.Vliv Velké říjnové socialistické revoluce se projevil všude.Lidé se přestávali bát.Tvořily se národní výbory.Továrny byly obsazovány ozbrojenými dělníky.Německá vládnoucí buržoazie však nepřihlížela této revoluční radikalizaci mas nečinně.Když němečtí nacionalističtí separatisté vyhlásili 29.X.1918 na protest proti 28.X. a vzniku samostatného Československa samostatnou provincii "Deutschböhmen",ústecká buržoazie si pospíšila ustanovit "okresní národní výbor",do jehož čela postavila dosavadního starostu,německého nacionalistu Dr.Bornemanna.Na obranu proti dělnictvu,jehož nespokojenost neustále

rostla,byla vytvořena bílá garda,která se ozbrojila a udržovala ve městě pořádek.Dělnictvo se zorganizovalo v dělnických oddílech,které se přímo nazývaly "Rudé oddíly" a označovaly se rudými páskami.Vedl je sociální demokrat,pozdější purkmistr města Leopold Pölzel.Zástupci pražského národního výboru přijeli jednat do Ústí n.L. 2.XI.1918.Ve stejný den propukly ve městě hladové bouře.Lid nespokojený se zásobovací situací vyplenil během dvou dní rozsáhlé vojenské sklady a podíval se též do skladů místních obchodníků.Místní vůdcové německé sociální demokracie nevyužili revoluční situace,stali se mluvčími buržoazních separatistů a sami proklamovali právo severočeského pohraničí "na sebeurčení" a tedy na odtržení od republiky.10.XII.1918 došlo v Ústí n.L. k novým nepokojům a plenění obchodů.Při těchto bouřích byli tři lidé zabiti.Místní buržoazie si nevěděla rady jak potlačit nenávist a odpor zbídačeného obyvatelstva.Sama proto poslala pro československé vojsko,které město obsadilo 11.12.1918. V polovině listopadu se do obecního zastupitelstva poprvé v dějinách Ústí n.L. dostalo 12 zástupců dělnictva /sociálních demokratů/ a koncem prosince získali zástupce i místní Češi.Během prvního pololetí r.1919 došlo k pozvolnému uklidnění poměrů.Město se pomalu vracelo k mírovému životu.

Volby obecního zastupitelstva 8.června 1919 vyhráli vysoko sociální demokraté.Získali ze 42 20 mandátů.Novým purkmistrem města se stal sociální demokrat Franz Kapusta.

I na Ústecku vládla mezi dělníky nespokojenost s politikou sociálních demokratů,a to jak v centru,tak i v místě.Již ve 2o.roce se zde vytvářelo v sociálně demokratické straně silné levicové hnutí,které přerostlo v r.1921 v hnutí komunistické. Levice vytvořila svou komunistickou stranu,která se po sloučovacím sjezdu stala stranou internacionální.Síla KSČ se projevila již ve volbách do národního shromáždění 15.11.1925. KSČ v Ústí n.L. získala 2972 hlasů a stala se čtvrtou nejsilnější stranou.Česká menšina během prvních let trvání ČSR si pomalu získávala a upevňovala svou pozici.

Chronický nedostatek bytů panoval v Ústí n.L. odjakživa. Jednou z hlavních starostí poválečné správy města bylo mírnit bytovou nouzi.Přes určité úspěchy při výstavbě bytů soukromníky,

podniky,družstvy i obcí se tento úkol nikdy nepodařilo zvládnout.Záslužným činem městské správy bylo dobudování centrálního městského parku.Ve třicátých létech byla vystavěna nová,na svou dobu velmi moderní nemocnice.V roce 1936 byl dokončen a do provozu předán nový most přes Labe,jehož ocelovou konstrukci dodaly a stavbu z velké části provedly Vítkovické železárny.

Těžce bylo severočeské pohraničí postiženo světovou krizí v létech 1929 - 1932.Řada podniků ve městě omezila nebo dokonce zastavila práci,tisíce lidí se ocitlo na dlažbě.I když v samotném městě nebyla situace tak zlá jako v okrajových průmyslových čtvrtích,přece jen i zde vládly poměry na pokraji katastrofy.Cestu z této beznaděje ukazovala lidem jedině KSČ,která vedla do boje komunisty,nestraníky i příslušníky jiných stran,hlavně z řad nezaměstnaných.Právě důsledný boj v letech krize získal straně i v Ústí n.L. mnoho příznivců.Strana si udržovala svou pevnou pozici i v dobách po roce 1933.Růst německého fašistického hnutí,kterému vyklizovali pozice hlavně německé buržoazní strany,ale i sociální demokracie,stranu neodradil.Udržovala si stále svůj kádr členů a sympatizujících a stála v čele boje proti rostoucímu fašistickému moru.Varující však byly výsledky parlamentních voleb v r.1935. SdP,jak se jmenovala fašistická německá strana v ČSR,vedená Henleinem,dostala v Ústí n.L. přes 16.000 hlasů a získala absolutní většinu.Různé přípravy na obranu státu,které probíhaly i na území Ústí n.L. věštily,že přichází doba,která bude pro tento kraj a vůbec pro celé pohraničí, osídlené převážně německým obyvatelstvem,tragická.

Když 30.1.1933 převzal v Německu moc Hitler,vedení DNSAP /nacistická NSDAP v ČSR/ přivítalo tuto skutečnost s jásotem. Poslanci této strany však byli velmi brzy zbaveni poslanecké imunity,strana rozpuštěna a poslanci /Jung,Krebs,Kasper a další/ v březnu 1933 zatčeni.V březnu 1933 zakázalo ministerstvo pošt šíření zahraničních rozhlasových zpráv a nacistického tisku /celkem 98 novin a časopisů/.I v ústeckých německých školách se musela učit československá státní hymna a bylo zakázáno používat učebnic cizí provenience.Studentům bylo zakázáno zpívat nacistické písně.U vedoucích nacistů

byly zabavovány obrazy Hitlera a nacistická literatura.

Od 10.II.1933 byly ulice města pojmenovány dvojjazyčně, německo-česky.Od 1.11.1933 musely být stanice elektrické dráhy rovněž vyvolávány německo-česky.Tato opatření vzbuzovala odpor nacisticky smýšlejících ústeckých Němců. 11.V.1935 konala se v Ústí n.L. ohromná slavnost "Sudetendeutsche Heimatfront",Henleinovy strany,která k volbám do parlamentu v r.1935 přistupovala pod novým jménem SdP.

Když 20.II.1938 vyhlásil Hitler při zasedání Reichstagu, že bere do svých rukou otázku "vyřešení problému rakouských a sudetských Němců" bylo to naprostou většinou i ústeckých Němců přijato s jásotem.Osm pověstných karlovarských bodů vyhlásil v Ústí n.L. purkmistr Dr.Tauche a Henlein k 70.000 lidí.

Hitlerova řeč 12.9.1938 v Norimberku byla v Ústí n.L. vyslechnuta na náměstí masově.Po projevu došlo k manifestaci. Na tehdejším Tržním náměstí se shromáždilo na 40.000 lidí, kteří provolávali protistátní hesla.Policie nezakročila. Když 20.9.1938 ohlásil Londýn souhlas své vlády s odstoupením pohraničního území ČSR Německu,ozdobila většina ústeckých Němců své domy vlajkami s hákovými kříži.Když vláda republiky vyhlásila mobilizaci,utekla řada ústeckých nacistů za hranice, nebo se schovávali v lesích.26.9.1938 vyšlo nařízení,že všichni ústečtí Němci musí odevzdat své rozhlasové aparáty.Večer tento den hovořil v berlínském sportovním paláci Hitler.Po dobu jeho štvavé řeči byl na Ústecku vypnut proud.

V Mnichově bylo rozhodnuto o osudu ČSR.Pohraniční území bylo odstoupeno Německu.Ústí n.L. mělo být obsazeno německou armádou 9.10.1938.Město od 8.10.tonulo v záplavě nacistických vlajek.Státní úřady byly téhož dne převzaty německou městskou správou.České úřednictvo urychleně opouštělo i s většinou českého obyvatelstva město.9.10.1938 dopoledne shromáždily se na Tržním náměstí zbytky československých vojenských jednotek,četnictva,finanční stráže a státní policie,aby opustily Ústí n.L.Tento oddíl,odcházející přes nový labský most,byl napaden německými výrostky.Při přestřelce byl jeden mladý nacista zabit.Za tímto posledním českým oddílem táhly již od Bukova městem oddíly německé branné moci.Dr.Tauche,purkmistr

města, je slavnostně vítal.Tehdy volaly masy lidí na ústeckém náměstí /jak praví pamětník/ "Wir danken unserem Führer !"

10.10.1938 bylo dokončeno obsazení t.zv.Sudet německou armádou.V dalších dnech přebíraly správu území orgány německé armády a později byla všude budována nacistická civilní správa.16.10. se za účasti 100.000 zfanatizovaných nacistů konala v Ústí n.L. slavnost "osvobození".Brzy potom město postupně navštívili různí vysocí němečtí činitelé,např. Dr.Frick,Dr.Rust,Himler a dokonce i Rudolf Hess. Hlavní moc převzala nacistická NSDAP.Okresním vedoucím byl Henleinem jmenován Rudolf Schittenhelm.Koncem roku bylo provedeno formální převedení SdP do NSDAP.Koncem ledna byla dobudována SA a začal nábor mladých lidí do SS.1.12.1938 promluvil v ústecké jízdárně Goebbels. 3.12. se pak konaly volby podle nacistického střihu,ve kterých se obyvatelstvo vyslovovalo pro "vůdce".Veřejná správa přešla do říšských rukou.Ve městě vznikaly nové úřady - úřad Regierungspräsidenta,Landrat,Arbeitsamt atd.

Již 6.10.1938 jmenoval Dr.Tauche jistého Alfréda Maturu velitelem ústecké policie.Té však byla po příchodu německé armády ponechána jen pomocná služba a řízení dopravy.Vlastní policejní akce ihned po příchodu okupační armády začalo dělat Gestapo.Hned v prvních dnech okupace byl zřízen "předběžný koncentrační tábor" v továrně na slad,odkud byl v několika dnech přeložen do Čechům zabraného Národního domu.Sem byli hned v prvních dnech internováni "mnozí židé a marxisti".Zvláště tvrdě bylo zacházeno s bývalým ústeckým sociálně demokratickým starostou Leopoldem Pölzlem.Vůbec všechny druhy policie byly ve městě vybudovány s velkou rychlostí a důkladností /Gestapo,Schutzpolizei,Kriminalpolizei,Verwaltungspolizei/.

České gymnasium a všechny české školy nebyly již na podzim r.1938 otevřeny.Po příchodu německého vojska byli ze školních služeb okamžitě propuštěni všichni učitelé - židé,židovské děti již nesměly chodit do školy vůbec.Z německých gymnasií /chlapeckého a dívčího/ byly vytvořeny podle říšského vzoru "Oberschule".U chlapců se dbalo hodně na tělesnou zdatnost /příprava kndidátů pro důstojnický sbor/,výchova dívek byla zaměřena na funkci ženy jako matky a pracovnice v domácnosti.

1.září 1939 začala válka proti Polsku.Lidé pamětliví 1.světové války i v Ústí n.L. reagovali nákupní horečkou. Na to německé úřady odpověděly zavedením potravinových lístků.Velký význam přisouzen protiletecké obraně,která budována na vojenské základně.Jsou zřizovány kryty,nejprve velké,později malé,a to téměř v každém domě,kde byl jen trochu vhodný sklep.Na některých ústeckých domech se starou omítkou jsou dodnes patrny bílé šipky označující kryty.Pak přišel 22.červen 1941,začala válka se Sovětským svazem.Další ročníky mladých i starších mužů narukovaly na vojnu.Z kostelů byly snímány téměř všechny zvony.Odvážely se též kovové pomníky /v Ústí n.L. pomník Joaefa II., Richarda Wágnera/.V zimě 1941 sbíráno vlněné oblečení pro mrznoucí Wehrmacht.Sportovci odevzdávali lyže a děti saně. Pak přišel Stalingrad a s nim konec všech nadějí pro nacisty.Ve městě vznikala různá zařízení,která dosud nebyla známá.Od roku 1939 budovány reservní vojenské lazarety /nejprve při nemocnici,později ve školách/.U velkých továren vyrůstaly tábory pověstných německých lágrových dřevěných baráků.V nich bydleli váleční zajatci z celé Evropy Němci okupované,dále civilní obyvatelstvo zavlečené sem na nucené práce.V Ústí n.L. a v okolí pracovalo a strádalo mnoho tisíc těchto osob.Na opravě železničních tratí a na stavbě protileteckého krytu v Marianské skále pracovalo mnoho vězňů z koncentračního tábora v Terezíně.

Před koncem války město silně změnilo svou tvář.Sílilo bombardování německých měst a nam tuto eventualitu se připravovala i správa města.Porůznu,např. na dnešním Lidickém náměstí,byly hloubeny vodní nádrže.V roce 1943 a začátkem r.1944 narukovali 15-16tiletí studenti k protiletecké obraně jako t.zv.Luftwaffenhelfer".Nasazeni byli ve velmi ohrožených oblastech /v Berlíně,Vídni,Linci a v Mostě/. Po velké sovětské ofensivě v lednu 1945 se do města začaly hrnout zástupy uprchlíků z východu /německé obyvatelstvo z Východního Pruska a východních částí Německa/.Když Hitler vydal v r.1944 /20.10./ výzvu,aby se ve všech krajích tvořily oddíly "Volkssturmu",znamenalo to další pohromu pro

obyvatelstvo. Z přestárlých i zcela mladých mužů a chlapců vystrojili v Chabařovicích oddíl Volkssturmu okresu Ústí n.L. Naložili jej do vlaku a vyslali na východní frontu směrem na Ostravu,kde u obce Rybník utrpěl tento narychlo sehnaný, nevycvičený oddíl těžké ztráty.Z 577 mužů bylo 21 zabito a více než 100 zraněno.Koncem března se ústečtí váleční vrátili domů,odevzdali zbraně a byli propuštěni do civilu.

Od 12.dubna 1945 projevovali nad městem zvýšenou aktivitu hloubkoví letci.17.dubna byl vyhlášen poplach již v dopoledních hodinách.Mezi 13.-14.hodinou odpoledne podnikly anglo-americké bombardovací svazy na město první těžký nálet.Velmi těžce byl zasažen střed města.Částečně poškozen byl i železniční trojúhelník mezi hlavním a západním nádražím.Těžce poškozen nebo zcela zničen byl i prostor kolem děkanského kostela.Samotný kostel,vzácná pozdně gotická stavba utrpěl náletem vážné škody.Zasažena byla řada objektů v dnešní Tovární ulici,na Lidickém náměstí. 19.dubna mezi 12.-13.hodinou bombardovalo město znovu 120 těžkých bombardovacích letadel.Při tomto náletu zničen ústecký dopravní uzel pod Větruší,městská čtvrť Ostrov a znovu střed města.

Při obou náletech bylo zničeno 324 budov s 2364 byty, kromě řady budov veřejných.Město,hlavně jeho střed,poskytovalo neradostný pohled.Ještě těsně před koncem války kopány kolem města protipancéřové příkopy,které však neměl už kdo použít. 8.května vytvořili místní Češi Revoluční národní výbor,který začal přebírat město od německých úřadů.9.května 1945 bylo město osvobozeno kolem 14.hod. Sovětskou armádou.

2. Stručné dějiny městské správy do r.1945 .

Nejstarší vývoj městské správy v Ústí n.L. se podle všech známek nelišil od vývoje v ostatních českých královských městech té doby.Město sice bylo správní jednotkou s vlastním statutem,ale zdrojem moci správní,soudní a výkonné nebylo město samo,ale král jako zakladatel.Ten delegoval městu svou pravomoc jen v míře,jakou pokládal za účelnou.

Sám si přirozeně vyhradil v městské správě i soudnictví vliv rozhodující.Král - zastoupený v této funkci královským podkomořím - rozsuzoval všechny důležitější pře mezi měšťany a městskému soudu,resp.radě ponechal jen věci méně závažné.V ohledu správním to byla vlastně jen pořádková a policejní služba v obvodu města.Jinak se od rady očekávalo,že bude přesně a věrně provádět královské příkazy. V praxi to nejčastěji znamenalo,že obstará králi včas a v potřebné výši požadovanou berni.V čele městské rady a městského soudu stál rychtář jmenovaný králem z řad měšťanů.

Město se řídilo právem magdeburským.Z toho lze soudit, že na rozdíl od měst řídících se právem norimberským,došlo zde k alespoň částečnému oddělení moci správní od moci soudní.Městský soud byl složen z t.zv. šefů,osob od radních /Geschworene,inrati/ odlišných.Šefové také nebyli vyměňováni podkomořím každoročně jako městská rada,ale byli ustanovováni "na dlouhou dobu",t.j. prakticky doživotně.Jejich sbor byl snad jen zpočátku doplňován královskou nominací,velmi záhy se prosadila jejich volitelnost.Původně zasedal městský soud pod širým nebem a zásadně byl veřejný a každému přístupný. Rychtář a 12 šefů zasedalo v pověstných čtyřech lavicích /odtud název "soud čtyřmi lavic"/ vždy třikráte do roka po dobu 14 dnů.Toto zasedání se nazývalo hlavní neboli zahájený soud /echte Dinge/.Zahájený soud měl být "plný",to znamená, měli být na něm přítomni všichni soudci nebo alespoň jejich podstatná většina.

Určitou část soudní kompetence ponechala si i městská rada.Její soud zvaný obyčejný vyřizoval drobnější spory osobní a věcné,dlužní záležitosti a pod.Tento soud zasedal permanentně a dominoval na něm purkmistr s několika radními. Nejmenší pře,spíše již policejního a pořádkového charakteru, rozsuzoval rychtář.Také jeho soud zasedal každodenně.

Výroční nebo podkomořský soud,jemuž předsedal podkomoří, míval největší význam v počátku města,protože byl odvolací instancí všech městských soudů a soudil nejvýznamnější pře trestní i civilní.Konal se při každoročním obnovování městské rady.Souběžně s úpadkem vrchnostenské pravomoci suveréna

ve městě upadal i tento soud.Po husitských válkách byl jeho význam již zcela formální.

Sutečnosti právě naznačené zobrazují ovšem jen obecný vývoj,k němuž docházelo v oblasti městského práva magdeburského.Vývoj v Ústí n.L. lze sledovat z dochovaných královských privilegií,jež jsou jedinými našimi zpravodaji. Jsou zachována v nevelkém počtu a ještě s mezerami.Ne vždy jsou jejich formulace natolik přesné,aby umožnily jednoznačný výklad a neponechávaly místo domněnkám.Přesto však lze z nich poměrně dobře sledovat vývoj kompetence městských orgánů. Z nedochovaného privilegia Otakarova,potvrzeného 22.dubna 1325 Janem Lucemburským víme,že obyvatelé města byli vyňati z kompetence krajskách cúd a že se mají při svých právních sporech řídit právem magdeburským.Městský soud má právo soudit spory ústeckých měšťanů s jinými obyvateli království o dluhy a to až do výše 5 kop bez 1 lotu.Spory o vyšší dluhy musí však jít před cúdu,a to kteroukoli.19.ledna 1327 zakázal Jan řešit delikty zabití /vražd/ nebo zranění soubojem a přiznává ústeckému rychtáři a soudcům právo vynášet rozsudky podle práva magdeburského i v takových případech, pokud se postižená strana neodvolá k vyšší instanci.Zároveň stanovil,že měšťané nejsou povinni dostavit se před soud, jsou-li předvoláni duchovními mimo soud pražské diecéze. 28.července 1327 dal obyvatelům města právo nabývat jakékoli nemovitosti s výjimkou lén a církevního majetku.Z příčiny řádného vlastnictví těchto nemovitostí nesmějí být měšťané poháněni před zemský soud.Naopak jim přísluší vrchnostenská jurisdikce nad vlastními poddanými.Městská rada dostala 29.května 1339 právo rozdělovat dle vlastního uvážení dosud dosud neobdělávané pozemky za úrok nebo bezplatně.

Nevymyká se tedy Ústí n.L. z rámce typického vývoje českých královských měst té doby.Král permanentně vězel v dluzích a věčně potřeboval peníze.Města mu sloužila za komoru a odíral je tedy,jak mohl.Na druhé straně zato získávala politické, právní a hospodářské výhody.Ústí n.L. patřilo mezi 30 českých královských měst /počítaje v to i Pirnu,která tehdy patřila k Čechám/,kterým Jan Lucemburský 5.července 1337 povolil,aby v nich byly rady obnovovány tím způsobem,že každého roku od-

stoupí pouze polovina konšelů,t.j.šest a podkomoří dosadí nové, přihlíže je přitom k návrhům volitelů z řad měšťanů. Ke slyšení pří,t.j. ke konání podkomořského soudu,je podkomoří napříště povinen zajíždět na svůj náklad.Konšelé jsou oprávněni soudit trestní případy včetně vražd sami s výjimkou případů vyhrazených královskému soudu nebo takových, o nichž se strany k podkomořímu odvolaly./Toto ovšem v případě Ústí n.L. bylo jen potvrzení privilegia z r.1327/. Všichni,kteří drží svobodní zboží na území náležejícím k městu anebo ve městě bydlí,jsou povinni přispívat k potřebám města podle uznání městské rady.

Po roce 1335 zbyla královskému rychtáři,kdysi suverennímu představiteli městské správy a soudnictví z jeho bývalé jurisdikce pořádková policejní služba včetně zajištění bezpečnosti a pořádku na městském souděa důrazného obeslání obžalovaného /citatio cum comminatione/.Rychtářův soud zasedal každodenně a zabýval se menšími případy,které městský soud pokládal za maličkosti sebe nedůstojné.Nejčastěji to byly pře o malé dluhy a o poctivost.Rychtář také nepochybně byl vykonavatelem popravy,kteréžto právo udělil městu Jan Lucemburský v již zmíněném privilegiu z 29.května 1339.Polapení zločinci resp.uprchlí dlužníci mají být násilím přiváděni do města a souzeni podle městského práva.Zároveň král znovu potvrdil,že obyvatelé města jsou vyňati z jakékoli cizí jurisdikce.Lze tomu snad rozumět tak,že i královské úřady mají napříště ve vztahu k městskému soudnictví působit jen jako odvolací instance.Pro soudnictví nad městy byl tehdy již kompetentní úřad hofrychtéře /dvorského sudího královských měst/.Je zajímavé,že na krátkou dobu byl hofrychtéřem i Mikuláš Petermannův z Ústí n.L.,původně ústecký měšťan,který před svým dvorským úřadem zastával úřad purkmistra v Mostě.

Karel IV. potvrdil městu výsady,poskytnuté mu otcem,aniž k nim přidal nové.Teprve 19.září 1372 dvěma listinami udělil městu nová práva,zato dosti významná: postoupil ústeckým měšťanům stejná dědické právo jaké užívají měšťané Starého Města pražského /čímž se fakticky vzdal větší části městských odúmrtí ve prospěch příbuzných zemřelého obojího pohlaví/ a volné testační právo na veškerý movitý a nemovitý majetek.

V případě,že některý z měšťanů zemřel bez pořízení a nezanechal přímé dědice,má jeho veškerý majetek připadnout nejbližším dědicům.Otázka je,nakolik byla tato privilegia,formulovaná ostatně dosti nepřesně,Karlovými nástupci skutečně dodržována,jmenovitě v odúmrtních záležitostech.V praxi ovšem znamenala rozšíření pravomoci městského soudu na spory o dědictví.

Stoupající význam městské rady je patrný z intitulací listin vydaných městem za Václava IV.Purkmistr je pravidelně uváděn v čele městské rady,a to hned za rychtářem. Vincenc Slichting je nejstarší purkmistr,kterého známe jménem /r.1402/.

Za husitských válek bylo Ústí n.L. vedle Mostu,Plzně a Českých Budějovic nejvýznamnějším z měst,která v Čechách zůstala věrná Zikmundovi.Uznávalo proto také pravomoc Zikmundova podkomořího.Faktickou možnost k uplatnění své vlády podkomoří však neměl.Zikmund ostatně už 15.dubna 1423 zastavil Ústí n.L. i Most míšeňskému markraběti Vilémovi na úhradu svých dluhů.Markrabí jmenoval ve městě dva své zplnomocněnce,Kašpara z Rechenbergu a Dietricha Packa.První z nich byl také velitelem silné míšeňské posádky do města dosazené. Dochované zprávy nasvědčují tomu,že obdobně jako v jiných městech v této válečné době měl ve funkci vojenského hejtmana prakticky neomezenou moc i vůči městské radě,jejíž pravomoc byla via facti suspendována.Není známo,zda za války fungoval městský soud.Je však pravděpodobné,že i zde si vojenský hejtman podržel supremacii.Mohl ostatně kdykoli přiložit na váhu svých argumentů početnou posádku.Po vítězství husitů v bitvě na Běháni v r.1426 přestala saská moc ve městě existovat.Město bylo z větší části zničeno,vnitřní správa a soudnictví neexistovaly.Většinu severozápadních Čech včetně Ústí n.L. ovládal husitský hejtman Jakoubek z Vřesovic.K obnově městské správy došlo v souvislosti s počínající znovuvýstavbou města v r.1436. 18.ledna 1437 potvrdil Zikmund z moci českého krále městu všechna privilegia udělená mu předchozími panovníky,počínaje Václavem II. Roku 1438 byla založena nejstarší městská kniha. První její zápis je z 16.března t.r.Teprve bližší prostudování městských

knih umožní podat plastičtější obraz vnitřního života,tehdejší správy a soudnictví města.Prozatím je nutné omezit se jen na několik všeobecných poznámek s platností podmíněnou.

Městská správa se díky interregnu,které prakticky trvalo už od smrti Zikmundovy /Albrecht II.nedošel všeobecného uznání/, vyvíjela nezávisle na ústřední moci.Tím se stalo, že i rychtář, - orgán kdysi královský,stal se nyní definitivně pořádkovým orgánem města samého.Jmenován byl městskou radou. Jeho bývalé postavení "ředitele" městské rady a městského soudu zaujal purkmistr.Hned v prvém zápisu nejstarší městské knihy z r.1438 je seznam konšelů,v němž na prvním místě figuruje purkmistr./Vincentius dictus Judex,magister civium/, pak následuje 11 radních a nakonec /odděleně na novém řádku/ Johannes Puchel,rychtář.Puchel pocházel téměř určitě z řad měšťanů.Mezi radními má totiž bratra či jiného příbuzného Mikuláše Puchela.V intitulacích městských listin z let 1487-1528 se uvádění rychtáře již nepokládá za bezpodmínečně nutné.V 6 listinách z té doby se uvádí jen purkmistr a rada, v 5 listinách rychtář,purkmistr a rada.

Králové počínajíce Ladislavem Pohrobkem potvrzovali městu jeho výsady.Rázu hospodářského je jen jedna.Ladislav nařídil r.1454,aby kupci na svých cestách se městu nevyhýbali a své zboží povinně vystavovali ve městě na prodej.Jinak udělovali výsady pouze čestné a representativní: právo užívat starý městský prapor,pečetit písemnosti červeným voskem, znakové privilegium.Ve vnitropolitických sporech stálo město vždy na straně panovníka.Tak tomu bylo ve válce Jiřího a Vladislava II.s Matyášem Korvínem i za povstání českých stavů proti Ferdinandovi I. v roce 1547.Z toho důvodu nebyl po nezdaru povstání do města dosazen královský rychtář ani královští komisaři jako do většiny královských měst.Městu bylo dáno právo nazývat se "věrným městem"a čestné místo v zasedacím pořádku na zemském sněmu.V řadě královských měst zasedala první města pražská a po nich města,která zůstala Ferdinandovi věrná: Plzeň,Budějovice a Ústí n.L. Teprve za Ústím n.L. zasedala Kutná Hora,předtím sedající hned na místě druhém.Výhody to byly většinou pochybné a

opravdu jen dočasné. Ve sněmu v r.1549 Kutná Hora zasedala opět na místě druhém.I osvobození od posudného,které reálnou výhodu představovalo,bylo privilegiem z 28.července 1547 omezeno jen na čtyři roky.

Během 16.století se nejvýznamnější osobou ve městě stává primas neboli primátor,což -jak známo- byl purkmistr, který zastával svůj úřad jako prvý v roce.Příslušela mu správa městského majetku.Postupně převzal i policejní a pořádkovou službu ve městě,a tak zcela odsunul do pozadí městského rychtáře,jehož úřad úměrně s tím ztrácel na významu,až zanikl zcela.Od roku 1565,kdy se stal primátorem Johannes Münch,můžeme v městských knihách sledovat souvislou chronologickou řadu až do roku 1788,kdy ve městě vznikl regulovaný magistrát.

V městském právu se po r.1579 přestalo užívat práva magdeburského a základem městského soudnictví se stal Koldínův zákoník.Ten byl základní normou až do vydání všeobecného občanského zákoníku v r.1811.Odvolací instancí byl již od roku 1548 apelační soud se sídlem v Praze.

Po bitvě na Bílé hoře dostalo i Ústí n.L. císařského /později "královského"/ rychtáře,který byl nadřízen primasovi,purkmistrovi a celé městské radě. Bez jeho souhlasu nebylo žádné jejich usnesení platné.On sám mohl naopak jakékoli jejich usnesení vetovat,pokud se domníval,že je v rozporu se zájmy panovníka.V létech 1622-1783 se v Ústí n.L. vystřídalo celkem 14 rychtářů.Jejich jména jsou známá. Základní údaje o nich jsou shrnuty ve faktograficky dosud užitečné práci A.Mariana "Die kaiserlichen Richter in Aussig /1622-1783/,MVGDB,35- 1896/97,str.363-375,na kterou v podrobnostech odkazujeme.

Úřad císařských rychtářů byl zrušen r 1783.Regulovaný magistrát byl zřízen až 17.ledna 1788.Ústí n.L. bylo zařazeno až do třetí kategorie měst a jeho magistrát proto sestával:

a/ z purkmistra voleného obcí a potvrzeného krajským úřadem v Litoměřicích.Byla to funkce především čestná.Purkmistr nedostával plat.

b/ ze zkoušeného rady.Ten byl vlastním orgánem výkonné moci.

Pobíral plat 400 zlatých ročně z obecních prostředků.
c/ tří nezkoušených radů sloužících bezplatně.
Kancelářský personál sestával ze 3 kancelistů /po 100 zlatých ročně/,2 soudních sluhů /po 90 zlatých/,denního a nočního hlídače /oba po 70 zlatých/.Pro Oeconomicum bylo vytvořeno zvláštní zastupitelstvo,sestávající ze tří radních.Ti jako radní byli voleni obcí a jako členové zastupitelstva museli být potvrzeni krajským úřadem. Byli zváni ke všem magistrátním zasedáním týkajícím se ekonomických záležitostí a měli zde hlas poradní.

Volební procedura byla určena dvorským dekretem a pro svou komplikovanost stojí za zaznamenání.Obyvatelé požívající měšťanský status volili ze svých řad 12 volitelů.Své hlasy odevzdali na radnici,kde je litoměřický krajský komisař Karel, rytíř von Vogel shromáždil a odeslal k potvrzení /!/ na zemské gubernium do Prahy.To bylo 8,dubna 1788.Za měsíc přišlo od gubernia pro 12 volitelů,kteří - doufejme - získali ve volbách největší počet hlasů,zplnomocnění k volbě magistrátu.2.června se volitelé shromáždili na radnici,odevzdali své hlasy,které Vogel zapečetěné odeslal do Litoměřic.Po obligátním potvrzovacím řízení na krajském úřadě a na guberniu byl 26.června ústecký kupec F.X.Köhler povolán na krajský úřad a tam mu slavnostně oznámeny výsledky voleb.Nepřekvapuje,že Köhler, který byl prvním z volitelů,dostal i nyní nejvíce hlasů a byl ustanoven purkmistrem.1.července pak konečně uvedl novou radu s náležitou slávou na radnici.Na místa v novém magistrátu se ovšem "zvolili" původní volitelé.Pustili mezi sebe jen několik málo "odborníků".Byl to především František Alois Peher, zkoušený rada,který krátce předtím získal kvalifikaci tím,že si v Praze složil předepsané examen juridicum a Filip Büchel, vysloužilý šikovatel,uváděný jako první ze tří "nezkoušených" radů./V r.1793 byl na krátký čas i purkmistrem/.Köhler se z purkmistrovského úřadu dlouho netěšil.Již 22.září 1789 zemřel na následky úrazu,který dva dny předtím utrpěl při požáru.Jeho nástupcem se stal Johann Franz Steydler,předtím až do roku 1783 císařský rychtář v Ústí n.L.

První obecní volby,konané podle prozatímního obecního zákona ze 17.března 1849,platného pro celou rakouskou říši,

vynesly 13.září 1850 do čela města Raimunda Kellermanna jako nového purkmistra.Podle nového zákona stalo se Ústí n.L. sídlem okresu.V čele okresního úřadu stanul k 1.V.1850 Josef Hoyer,před Kellermannem ústecký purkmistr.V r.1864 byly českým obecním zřízením,jež vycházelo z rakouského říšského zákona z 5.III.1862 uspořádány správní poměry ve městě do podoby,v níž pak vydržely až do nacistického záboru,t.j.do října 1938.Hlavními orgány města staly se obecní zastupitelstvo a obecní výbor.V jejich čele byl purkmistr.Až do vytvoření Československé republiky byli ústečtí purkmistři representanty německé buržoazie.Členy zastupitelstva a obecního výboru sice byli vedle zástupců bužoasních stran i sociální demokraté,všichni ale výlučně Němci.Češi zastoupení ve městských orgánech neměli.

Počeštění úřadů veřejné správy po 28.X.1918 probíhalo z iniciativy pražských ústředních orgánů a dělo se velmi "taktně".Úředníci okresního hejtmanství byli pouze dotázáni, chtějí-li pracovat podle nařízení československé vlády.Stejně tak byli dotázání postupně i zaměstnanci jiných státních nebo veřejných úřadů a institucí ve městě.Odpověď byla vesměs kladná.

18.XII.1918 byla na zasedání ústeckého obecního zastupitelstva projednána nová situace.Čechům byla uvolněna jedna pětina míst.30.12.1918 zaujalo 12 českých zástupců místa v zastupitelstvu.Purkmistr Dr.Bornemann,je "uvítal" provokativním projevem,v němž označil vznik ČSR a zastoupení Čechů ve správním orgánu za produkt násilí,o kterém bude muset zásadně rozhodnout mírová konference.Je však v zájmu Čechů,aby se s Němci, kteří budou neotřesitelně trvat na svých právech,dohodli po dobrém.Prozatím je nutné,aby se obě národnosti respektovaly a spolupracovaly ve prospěch města.Odpověď českého zástupce Josefa Horčice byla umírněná.S purkmistrem polemizoval jen krátce,zdůraznil právo Čechů na zastoupení,žádal české školy a právo Čechů užívat ve styku s městskými úřady češtinu.Závěrem jednání byli tajným hlasováním 3 čeští členové zastupitelstva zvoleni do městské rady.Byl mezi nimi zmíněný Josef Horčic.

Na základě výsledků obecních voleb z 8.7.1919 dostali se do čela městské správy němečtí sociální demokraté.Starostou

se stal Franz Kapusta a po jeho brzké smrti v příštím roce Leopold Pölzl.Od roku 1923 až do r.1931 byl starostou německý nacionalista Dr.Karl Schöppe,od r.1931 do května r.1938 opět L.Pölzl.Tehdy po obecních volbách se stal starostou Dr.Walter Tauche,okresní vedoucí henleinovské SdP.Byl jím až do zářijového pokusu henleinovců o puč,kdy uprchl před zatčením do Německa a vrátil se až po záboru,ovšem jen na to,aby předal svou funkci.Čechů bylo v městské radě vždy poskrovnu.Např. v r.1934 truhlář František Vobecký za KSČ a Dr.Jaroslav Kubišta,ředitel českého gymnasia, za národní socialisty.

Úřady podléhající městské správě byly od r.1918/19 do r. 1938/39 tyto:

1. Městský úřad,k němuž patřil sekretariát,školský úřad,úřad pro občanské záležitosti a úřady pomocné,tj. podatelna,výpravna,rozmnožovna a oddělení pro vybírání správních poplatků /Erhebungsstelle/.
2. Stavební úřad,který měl správní oddělení,oddělení pozemních staveb /Hochbau/,oddělení inženýrských staveb /Tiefbau/, oddělení pro geodesii a vyměřování a oddělení péče o vodu /sem patřila i městská vodárna/.
3. Berní úřad s účetním oddělením,pokladnou,oddělením daňovým,důchodkovým,hospodářské správy a posléze s oddělením kontroly a evidence.
4. Zdravotní úřad s městským lékařem,veterinářem,oddělením pro sanitární kontrolu trhu.
5. Úřad sociální péče s odděleními péče o chudé,mládež,nemocné a všeobecnou sociální péči.

Do oboru městské správy příslušela také řada institucí a podniků.Přehledně seřazeny to byly tyto:

1. Instituce a zařízení:

a/ kulturní: Městská knihovna,městské muzeum,městský archív a městské střední školy /dívčí učitelský ústav,rodinná škola a reformní dívčí reálné gymnasium/,německá škola pro slepce, jesle a školky,městské závodiště a městské divadlo.

b/ sanitární péče: domov pro šestinedělky,středisko péče o matku a dítě s domovem kojenců,středisko sanitních vozů,laboratoř městského zdravotního úřadu,městské lázně a městská koupaliště na Střekově a v Olšinkách /dnes osada Svádova/,hřbitovy

v Ústí n.L. a Krásném Březně.
2. Podniky:
Městská elektrárna s pouliční elektrickou dráhou,městská plynárna,jatka,městský pohřební ústav,městské kino,správa statků,cihelna a kamenolom.

Po nacistickém záboru v r.1938 převzal výkonnou moc zprvu velitel říšské armády,který ji vykonával prostřednictvím tzv. šéfa civilní správy,jímž byl pro ústeckou oblast stanoven tzv.vládní president Bachmann.

Od 28.X.1938 byla pro celé zabrané pohraniční území organizována říšská správa v čele s říšským komisařem pro sudetoněmecká území.Ústí n.L. se stalo sídlem úřadu vládního presidenta /byl jim pověstný Hans Krebs,jeho nástupcem byl Dr.Harry von Craushaar/,landratu /jako okresního úřadu pro venkovský okres ústecký/,tzv.úředního soudu /Amtsgericht/ a finančního úřadu.

Městská správa byla organizována podle německého obecního zřízení,které od 20.10.1938 de iure platilo pro celé zabrané území.V protikladu s dřívějším stavem,kdy obce byly samosprávnými korporacemi a kdy starosta a představitelé městských úřadů nemohli činit žádné zásadní rozhodnutí bez alespoň formálního souhlasu většiny městské rady,byl nyní nastolen tzv.Führerprincip.Volitelná samospráva byla odstraněna. Ve městech a venkovských obcích vedli správu obce za plné a výlučné odpovědnosti starostové /Bürgermeister/ a v městských okresech,tedy i v Ústí n.L.,t.zv. vrchní starostové /Oberbürgermeister/.

Stálými zástupci vrchního starosty byli tzv.přidělenci /Beigeordnete/.První přidělenec byl podle zákona prvním, stálým zástupcem vrchního starosty.V městských okresech měl první přidělenec titul starosty /Bürgermeister/.Ostatní přidělenci byli stálými zástupci vrchního starosty ve svých pracovních oborech./sociální péče,policie,zdravotnictví, školství,stavební záležitosti,doprava,městské podniky aj./-

Dalším orgánem byli radové.Jejich úkolem bylo zajistit trvalý styk městské správy se všemi vrstvami obyvatelstva. Neměli žádnou individuální nebo kolektivní rozhodovací pravomoc a netvořili také žádné kolegium.Byli pouze poradci

vrchního starosty,a to jako jednotlivci.V městských okresech jich zákon předepisoval 36.Zákonem bylo též stanoveno,ve kterých záležitostech se musí s nimi vrchní starosta radit.

Kromě městských radů existovali tzv.poradci.Jejich činnost spočívala v poradenské službě pro vrchního starostu,resp. přidělence v určitém správním oboru nebo jiné speciální činnosti. Také oni působili jen jako jednotlivci.

Dalším orgánem byla rada obecních radů a poradců.Vrchní starosta nebo starosta zval je v přiměřené lhůtě k poradě, jejíž předmět jim sám oznámil.Diskuse o jiných otázkách se nepředpokládala.

O zajištění souladu mezi městskou správou a nacistickou stranou pečoval zmocněnec NSDAP.Ze zákona mu byl přiznán podstatný vliv na správu obce,aby byl zajištěn soulad správy s politickými cíli nacistické strany.Bez jeho souhlasu nemohlo být učiněno žádné závažné personální rozhodnutí.

Vrchní starosta,starosta a přidělenci z povolání byli "povoláni" na 12 let,ostatní přidělenci a všichni radové, kteří své úřady vykonávali jako čestné,na 6 let.

Ústí n.L. bylo jedním z 5 městských okresů /Stadtkreis/ vytvořených od 1.V.1939 v tzv.sudetoněmecké župě.K velkému Ústí n.L.,jak se tehdy říkalo,byly přičleněny obce Střekov, Trmice,Předlice,Bukov,Krásné Březno/patřilo již dříve/, Stříbrníky a Hostovice.Podle sčítání z 23.V.1939 žili zde na ploše 36,86 km^2 68.228 obyvatel.V jeho čele stál vrchní starosta podřízený vládnímu presidentovi.Byl jím Franz Czermak.Jeho prvním zástupcem,starostou byl Dr.Wolfgang Nittner.Přidělenci z povolání byli vedle starosty ještě dva:"městský komoří"/Stadtkämmerer/,který měl na starosti městské finance a městský stavební rada /Stadtbaurat/. "Městským komořím"byl Gustav Kanneberg,po jeho povolání do Wehrmachtu od r.1941 Anton Hermann.Stavebním radou byl zpočvu ředitel městského stavebního úřadu z dob republiky Dr.ing.Ernst Krob,od r.1940 ing.Franz Pschenitzka.Přidělenců,kteří zastávali svůj úřad jako čestný, bylo šest.

Radů bylo v Ústí n.L. jen 26 /nejde-li v příslušné literatuře o chybu tisku/,počet poradců není znám.

Počet oddělení v městských úřadech,komunálních institucí a podniků byl ke 20.10.1938 45.Byl vymezen zákonem o německém obecním zřízení,výnosy říšských ministrů nebo říšského župního vedoucího.Počínaje rokem 1942,to znamená od vydání druhého Hitlerova výnosu o zjednodušení správy,dochází u mnoha úřadu k uvedení do stavu klidu a ke zjednodušení agendy.Tento vývoj se s rostoucími porážkami nacistů na frontách zrychloval.Po Hitlerově výnosu o totálním nasazení v červenci 1944 byla agenda úřadů omezena na minimum,aby všechny takto ušetřené síly mohly posílit hroutící se Wehrmacht.

5.května 1945,kdy o zhroucení Německa již ani ústečtí nacisté nepochybovali,požádali 4 členové Revolučního národního výboru /pochopitelně českého/ vrchního starostu Czermaka,aby jim předal správu města.Ten váhal ještě 3 dny,až 8.května v budově Uhelného syndikátu ve Velké hradební ulici,kde tehdy sídlil Revoluční národní výbor,správu Ústí n.L. konečně odevzdal.Vzal si k tomu Josefa Müllera, německého sociálního demokrata a bývalého člena městského zastupitelstva /před rokem 1938/.

Předsedou Revolučního národního výboru se stal František Hašek.Tento orgán lidové správy se postupně přetvářel v ONV. Do čela českého MNV v Ústí n.L. byl postaven Josef Vondra, před válkou také člen ústeckého městského zastupitelstva za Čsl.stranu národně socialistickou.Vývoj národních výborů a městské správy po r.1945 je však již mimo rámec tohoto nástinu.

3. Archivní charakteristika fondu .

Při pořádání Archívu města Ústí n.L. se vycházelo z metodického návodu a instrukcí pro zpracování archivního materialu.Archív byl již dříve částečně uspořádán,zpřístupněny byly listiny,městské knihy a stará registratura /v podstatě do r.1860/.V horším stavu byla nová registratura,která silně utrpěla několikerým stěhováním.Při pořádání celého fondu bylo dodrženo základní schema dělení archivního materiálu na listiny,knihy, spisy a účetní materiál.Všimněme si

blíže jednotlivých skupin.

Listiny.

Vzhledem k poměrně malému počtu /68 kusů/ byly uspořádány chronologicky, jejich časový rozsah je vymezen lety 1325 - 1794. Jedninou výjimkou je listina papežského legáta kardinála Marka z r. 1473, která byla nalezena po uspořádání celého fondu /sloužila jako obal pro kupní smlouvy z 19. a 20. století/ a musela být proto připojena na konec.

Knihy do r. 1850

Při pořádání městských knih bylo vzato za základ dělení Vojtíškovo, tak jak bylo aplikováno v práci Městské i jiné úřední knihy archivu hlavního města Prahy. Je pochopitelné, že v případě Ústí n.L. je struktura městských knih mnohem jednodušší. Tvoří ji:

A. Knihy městského zákonodárství
   1. Knihy intimací a patentů
   2. Knihy dopisů podkomořského a krajského úřadu
   3. Knihy městského práva

B. Knihy městské správy v užším slova smyslu
   1. Knihy památné
   2. Protokoly městské rady a jiných orgánů městské správy
   3. Knihy přísah
   4. Knihy missivů a notulé

C. Knihy městského hospodářství
   1. Knihy berní
   2. Katastry

D. Knihy soudnictví nesporného
   1. Knihy zahájených soudů
   2. Manuály radní
   3. Knihy nálezů radních
   4. Knihy apelací
   5. Knihy měšťanských práv

6. Radní knihy trhové
7. Knihy přípovědí
8. Knihy dědických přípovědí
9. Knihy obligací
10. Knihy kvitancí
11. Knihy smluv
12. Knihy závazků a cesí
13. Knihy porovnání
14. Knihy testamentů
15. Knihy dědických dělení a pojednávání pozůstalostí
16. Knihy inventářů
17. Knihy sirotčí

Knihy po r. 1850

Skupina knih po r. 1850 je početně značně malá, nebyly proto samostatné skupiny, nýbrž knihy byly srovnány do souvislé řady v pořadí: protokoly zasedání obecního výboru a jiných orgánů, katastrální záležitosti, knihy policejní evidence, knihy pamětní.

Stará registratura

Tato část spisového materiálu zahrnuje spisový materiál zhruba do r. 1860 /i když v některých případech je tato hranice překročena/. Materiál byl uspořádán v minulém století městským archivářem Sonnewendem. I když má tato uspořádání určité nedostatky /k nimž patří z dnešního hlediska především zahrnutí materiálu jednotlivých cechů a skutečnost, že materiál je v naprosté většině případů katalogisován/, bylo rozhodnuto ponechat toto uspořádání nedotčené, protože rekonstrukce původního stavu registratury by byla příliš pracná a zřejmě by ani nezlepšila zpřístupněnost materiálu. Registratura je rozdělena na sto věcných skupin označených číslicemi 1 - 100, při čemž větší celky jsou označeny písmeny B - P /názvy těchto větších celků neexistují/. Za inventární jednotku je považována vždy věcná skupina.

B. Město

1. Městská rada a obecní zastupitelstvo
2. Měští úředníci
3. Právní zástupci města
4. Přísežné formule
5. Protokoly o zasedání obecního výboru
6. Různí obecní zřízenci
7. Platy a pense obecních zaměstnanců
8. Obecní volby
9. Seznam k politickému podacímu protokolu
10. Chod úřadu
11. Protokoly hospodářských konferencí
12. Archiv a registratura

C. Měšťané

13. Městská privilegia
14. Různé pamětihodnosti
15. Soupisy domů a obyvatel
16. Osobní záležitosti měšťanů
17. Měšťanské a domovské právo
18. Majetek měšťanů
19. Městská garda, městské střelecké sbory
20. Pozůstalosti
21. Testamenty
22. Záležitosti sirotčí a poručenské
23. Střelecká společnost
24. Národní garda 1848
25. Spolky

D. Říšské a státní záležitosti

26. Říšské a zemské záležitosti
27. Úřad císařského rychtáře
28. Úřad zemského podkomořího
29. Daňové záležitosti
30. Cla
31. Katastry
32. Daně
33. Kontribuční účty

34. Daňové účty
35. Peněžní a státní půjčky, loterie
36. Solný a tabákový monopol
37. Vojenské záležitosti
38. Ubytování vojska
39. Válečné dodávky a nařízení
40. Reforma státních úřadů, policejní záležitosti
41. Různé vojenské záležitosti

E. Právo

42. Právní záležitosti
43. Právní spory
44. Trestní záležitosti

F. Policejní záležitosti

45. Bezpečnostní a pořádková policie
46. Povolení k sňatku
47. Vysvědčení zachovalosti, chudoby, křestní listy
48. Povolení k pobytu
49. Přijímání do obce
50. Propuštění z obce
51. Vandrovní knížky a cestovní pasy
52. Čeleď, postrk, mravnostní a živnostenská policie
53. Požární služba

G. Stavební záležitosti

54. Povolování staveb
55. Obecní budovy
56. Stavba silnic a železnic
57. Mosty a vodoteče, kanály, zásobování vodou
58. Čištění, osvětlování a okrašlování města

H. Městský majetek

59. Městský majetek
60. Lesnictví, prodej dřeva, lov, rybolov
61. Pronájem obecních pozemků
62. Městské příjmy a důchody, celní rejstříky

63. Hospodářské inventáře
64. Městské dluhy
65. Městský rozpočet
66. Účty bratrstev a špitálů
67. Nadace
68. Chudinská péče

K. Církevní záležitosti

69. Patronát a duchovenstva
70. Kostelní účty
71. Kostelní budovy
72. Kostelní majetek
73. Kostelní nadace
74. Řád dominikánů
75. Bratrstvo Božího těla, Mariánská kaple, církevní slavnosti a svátky
76. Cizí duchovenstvo /pozůstalosti/

L. Školní záležitosti

77. Školní personál
78. Školní budovy
79. Příjmy a vydání
80. Školní fondy a nadace
82. Školní knihovna a zařízení
81. Školní docházka a výuka
83. Školní pořádek a organisace

M. Zdravotnictví

84. Zdravotnický personál
85. Porodní asistentky, lékárny, nemocnice
86. Nemoci a epidemie
87. Ohledávání mrtvol a hřbitovy, veterinářství

N. Řemesla a zemědělství

88. Cechy
89. Pivovarnictví
90. Trhy
91. Obchod
92. Hornictví

93. Průmysl
94. Pošta a doprava
95. Zemědělství
96. Robotní a poddanské záležitosti

O. Poddanské obce

97. Poddanské obce
98. Vaňov
99. Stříbrníky

P. Ostatní

100. Cizí osoby, místa a záležitosti

Nová registratura

Nová registratura obsahuje až na malé výjimky spisy vzniklé v l. 1860 - 1945. Z tohoto období se bohužel nedochovaly žádné registraturní plány, takže je bylo nutno rekonstruovat na základě spisových signatur. Po celé období 1860 - 1945 byl používán jeden spisový systém, v jednotlivých registraturních obdobích docházelo pouze k menším úpravám a přesunům. Signatura se skládá z označení registraturní skupiny /římská číslice lomeno arabská/ velkého písmena /řídí se věcným nebo jmenným hlediskem/, k němuž může být připojeno další arabské číslo a arabské číslice, jejíž význam se nepodařilo přesně identifikovat /nepochybné je, že řada těchto číslic začíná vždy znovu v novém registraturním období, že tato řada není v žádném případě ani zdaleka souvislá, že roste zároveň s datem a že se nepodařilo objevit žádný vztah těchto čísel k registraturním pomůckám/, jejich praktický význam je však minimální. Na základě rozboru spisového materiálu bylo zjištěno celkem pět registraturních období: 1860 - 1899, 1900 - 1906, 1907 - 1915, 1916 - 1930, 1931 - 1945. Uvádíme dále rekonstruované registraturní plány pro jednotlivá období /při rekonstrukci byly na začátku jednotlivých

registraturních skupin uváděny pod samostatnou signaturou větší samostatné celky, teprve potom pod písmeny A - Z zbývající spisový materiál příslušné registraturní skupiny.

a/ registraturní období 1860 - 1899

I/1	Záležitosti státní a zemské
I/2	Statistiky
I/3	Personální záležitosti
II/1	Styk s okresními úřady
II/2	Dražby, konkursy, exekuce
II/3	Udělení vyznamenání
II/4	Pomníky, archiv, historické bádání
III/1	Vnitřní záležitosti úřadu
III/2A	Protokoly chudinské rady
III/2B	Protokoly stavební sekce
III/2F	Protokoly finanční sekce
III/2G	Protokoly obecního výboru
III/2G	Protokoly zdravotní komise
III/2P	Protokoly petiční sekce
III/2P	Protokoly policejní sekce
III/2R	Protokoly právní sekce
III/2S	Protokoly školské sekce
III/2Sp	Protokoly výboru městské spořitelny
III/2W	Protokoly lesní sekce
III/2W	Protokoly vodní komise
III/3G1	Plynové osvětlení a zásobování plynem
III/3K1,3	Kanalizace
III/3L	Územní plánování
III/3P1	Dlažba
III/3S2	Stavba ulic
III/3T4	Chodníky
III/3W	Vodovod
III/3A-Z	
III/4S3	Městské jatky
III/4A-Z	Pozemkové záležitosti a městské podniky
III/5	Platy a odměny zaměstnanců
IV/1	Občanské právo a vedení matrik
V/1	Církevní záležitosti
VI/1	Školské záležitosti
VI/2	Osvobození od placení školného
VII/1	Sanitární záležitosti
VII/2	Zdravotní péče
VII/3	Zdravotní péče
VII/4	Hřbitovy

VIII/1	Pořádková policie
VIII/2	Potravní a živnostenská policie
VIII/3	Tiskové záležitosti
VIII/4	Spolky a výstavy
VIII/5	Divadelní a jiná představení, oslavy
VIII/6	Cestovní pasy, domovské listy, pracovní knížky
VIII/7	Postrk
IX/1	Živelné pohromy, pojištění
IX/2	Stavební záležitosti
X/1 Al	Chudobinec
X/1 A-Z	Chudinské záležitosti
X/2	Chudinské nadace
X/3	Zastavárna, spořitelna
X/4	Dobročinné sbírky a akce
XI/1	Zbrojní pasy, honitba
XI/2	Živnostenské záležitosti
XI/3	Silnice
XI/4	Silnice Ústí nad Labem - Lovosice /průjezd/
XI/5	Silnice Ústí nad Labem - Lovosice /stavba/
XI/6	Silnice Ústí nad Labem - Trmice
XI/7	Silnice Ústí nad Labem - Předlice - Chabařovice
XI/8	Silnice Ústí nad Labem - Krásné Březno
XI/9	Silnice Ústí nad Labem - Stříbrníky
XI/10	Cesta na Mariánskou skálu
XI/11 L3	Železnice Ústí n.L. - Tisá - Petrovvice
XI/11 A-Z	Železniční doprava
XI/12	Vodní toky
XI/13	Pošta, telefon, telegraf
XI/14	Důlní záležitosti
XII/1	Daně a dávky
XII/2	Ztráty a nálezy
XII/3	Cla
XII/4	Daňové nedoplatky
XII/5	Domovní a pozemková daň
XII/6	Výdělková daň
XII/7	Důchodová daň
XII/8	Katastrální záležitosti
XIII/1,2	Vojenské záležitosti
XIII/3	Chov koní
XIII/4	Střělecký sbor
XIII/5	Evidence obyvatelstva, sčítání lidu

b/ registraturní období 1900 - 1906

I/1	Záležitosti státní a zemské
I/2	Statistiky
II/1	Styk s okresními úřady
II/2	Dražby, konkursy, exekuce
II/3	Udělení vyznamenání
II/4	Pomníky, archiv, historické bádání

III/1	Vnitřní záležitosti úřadu
III/2A	Protokoly chudinské rady
III/2B	Protokoly stavební sekce
III/2F	Protokoly finanční sekce
III/2G	Protokoly zdravotní komise
III/2G1	Protokoly zasedání obecního výboru
III/2P	Protokoly policejní sekce
III/2R	Protokoly právní sekce
III/2S1	Protokoly školské sekce
III/2S3	rotokoly komise pro rozšíření města
III/2S5	Protokoly městské rady
III/2V	Protokoly dopravní komise
III/2W1	Protokoly lesní sekce
III/2W2	Protokoly vodní komise
III/3G1	Plynové osvětlení a zásobování plynem
III/3Ka 1,3,8	Kanalizace
III/3L2	Územní plánování
III/3P1	Dlažba
III/3S1	Pouliční dráha
III/3S 1/19	Elektrické vedení a osvětlení
III/3S8	Stavba ulic
III/3T1	Chodníky
III/3W1	Vodovod
III/3 A-Z	
III/4 G6	Pronájem obecních pozemků
III/4 G7	Odstoupení pozemků
III/4M 44	Statek Klíše
III/4 S9	Jatky
III/4 A-Z	Pozemkové záležitosti a městské podniky
III/5	Úmrtní oznámení
IV/1	Občanské právo a vedení matrik
V/1K 1,3	Oprava děkanského kostela
V/1 A-Z	Církevní záležitosti
VI/1	Školské záležitosti
VII/1	Sanitární záležitosti
VII/2 K1	Nemocnice
VII/2 A-Z	Zdravotní péče
VII/3	Zdravotní péče
VII/4 F1	Městský hřbitov
VII/4 A-Z	Hřbitovy
VIII/1	Pořádková policie
VIII/2	Potravní a živnostenská policie
VIII/3	Tiskové záležitosti
VIII/4	Spolky a výstavy
VIII/5	Divadelní a jiná představení, oslavy
VIII/6	Cestovní pasy, domovské listy, pracovní knížky
VIII/7	Postrk

IX/1	Živelné pohromy, pojištění
IX/2G 34	Živnostenská výstava r. 1903
IX/2 A-Z	Stavební záležitosti
X/1 A1	Chudobinec
X/1 A-Z	Chudinské záležitosti
X/2,5	Chudinské nadace
XI/1	Zemědělské a lesní záležitosti
XI/2	Živnostenské záležitosti
XI/11	Doprava
XI/12 V1	Městské lázně
XI/12 A-Z	Vodní toky
XI/13	Pošta, telefon, telégraf
XII/1	Městské příjmy
XII/2	Loterie, pensijní záležitosti
XII/3	Cla, státní dluh
XIII/1	Vojenské záležitosti
XIII/3	Chov koní
XIII/4	Střelecký sbor
XIII/5	Evidence obyvatelstva

c/ registrální období 1907 - 1915

I/1	Záležitosti státní a zemské
I/2	Statistiky
I/3	Personální záležitosti
II/1 B1	Volby okresního zastupitelstva
II/2	Dražby, konkursy, exekuce
II/4	Památníky
III/2 G1	Protokoly zasedání obecního výboru
III/2 A-Z	Zasedání komisí a sekcí
III/3G a1	Zásobování plynem
III/3G a2	Plynové osvětlení
III/3G e1	Udržování chodníků a cest
III/3K a1	Kanalizace
III/3L a1	Územní plánování
III/3S to 1	Elektrické podniky
III/3S to 2	Stavba ulic
III/3T o 1	Chodníky
III/3W a 1	Vodovod
III/3 A-Z	
III/3P 1	Dlažba
III/3S 1	Pouliční dráha
III/3S 1/19	Elektrické vedení a osvětlení
III/3S t8	Stavba ulic
III/3T 1	Chodníky
III/3W 1	Vodovod
III/3 A-Z	

III/4 Ce 1	Pozemkové záležitosti Spolku pro chemickou a hutní výrobu
III/4 Ge 1,2	Pronájem obecních pozemků
III/4 Go 1	Odstoupení pozemků
III/4 Ma 10	Trhy
III/4 Me 1	Statek Klíše
III/4 Schi 1	Městské jatky
III/4 Wa 1	Městské lesy
III/4 A-Z	Pozemkové věci a městské podniky
III/5	Úmrtí, čestná občanství
V/1	Církevní záležitosti
VI/1 Gu 1	Gymnásium
VI/1 Ha 1	Obchodní akademie
VI/1 Sta 2	Státní reálka
VI/1 Sta 3	Státní živnostenská škola
VI/1 To 1	Vyšší dívčí škola
VI/1 A-Z	Školské záležitosti
VII/1	Sanitární záležitosti
VII/2 Bi 1	Slepecký ústav
VII/2 Ko 1	Nemocnice
VII/3	Zdravotní péče
VII/4 F 1	Městský hřbitov
VII/4 A-Z	Hřbitovy
VIII/1	Pořádková policie, justiční záležitosti
VIII/2	Potravní a živnostenská policie
VIII/3	Tiskové záležitosti
VIII/4	Spolky
VIII/5 T 1	Městské divadlo
VIII/5 A-Z	Divadelní a jiná představení
IX/1	Živelné pohromy, pojištění
IX/2 Ce 1	Stavební záležitosti Spolku pro chemickou a hutní výrobu
IX/2 A-Z	Stavební záležitosti
X/1	Chudinské záležitosti
X/2	Chudinské nadace
X/3	Zastavárna, spořitelna
XI/1	Zemědělské a lesní záležitosti
XI/2	Živnostenské záležitosti
XI/4	Doprava
XI/11 N 1	Rakouské severozápadní dráha
XI/11 St 1	Státní železniční společnost
XI/11 A-Z	Železniční doprava
XI/12 B 2	Regulace Bělé
XI/12 V 1	Městské lázně
XI/12 A-Z	Vodní toky
XI/13	Pošta, telefon, telegraf

XII/1 Ge 8	Obecní poplatky
XII/1 Re 3	Účetní uzávěrky
XII/2	Loterie
XII/5	Domovní daň
XII/6	Výdělková daň
XII/8	Katastrální záležitosti
XIII/1 Mo 66	1. světová válka
XIII/1 A-Z	Vojenské záležitosti
XIII/3	Chov koní
XIII/5	Evidence obyvatelstva a domů

d/ registraturní období 1916 - 1930

I/1 W	Volby obecního zastupitelstva
I/1 A-Z	Záležitosti státní a zemské
I/2 St 1	Týdenní přehledy tržních cen
I/2 A-Z	Statistiky
I/3	Personální záležitosti
II/2	Dražby, konkursy, exekuce
II/4	Památníky, archivy, museum
III/1	Vnitřní záležitosti úřadu
III/2 G 1	Protokoly zasedání obecního výboru
III/2 A-Z	Protokoly městských komisí a výborů
III/3 Ei 1	Elektrické podniky
III/3 Ga 1	Zásobování plynem
III/3 Ge 1	Údržba chodníků a cest
III/3 La 1	Územní plánování
III/3 Sto 1	Stavba ulic
III/3 A-Z	
III/4 Bo 50	Pozemková reforma
III/4 Ge 1	Pronájem pozemků, stánky
III/4 Ge 2	Pronájem domů
III/4 Ku 4	Městské chladírny
III/4 Me 1	Statek Klíše
III/4 Schi 1	Městské jatky
III/4 Ve 3	Veřejné hodiny
III/4 A-Z	Pozemkové záležitosti, městské podniky
IV/1	Domovské záležitosti
V/1	Církevní záležitosti
VI/1 Ge 1	Živnostenská pokračovací škola
VI/1 Gu 1	Německé státní reálné gymnasium
VI/1 Ha 1	Obchodní akademie
VI/1 Ki 1	Mateřské školy
VI/1 Le 1	Učitelský ústav
VI/1 Re 7	České státní reálné gymnasium
VI/1 Sta 1	Státní živnostenská škola
VI/1 Sta 2	Státní reálka
VI/1 To 1	Vyšší dívčí škola
VI/1 A-Z	Školské záležitosti

VII/1	Sanitární záležitosti
VII/2 Bi 8	Německý slepecký ústav
VII/2 Ko 1	Nemocnice
VII/2 Wo 32	Domov pro šestinedělky
VII/3	Zdravotní péče
VII/4 E 1	Pocta padlým v I. světové válce
VII/4 F 1	Městský hřbitov
VII/4 A-Z	Pohřbívání
VIII/1	Pořádková policie, jústiční záležitosti
VIII/2	Potravní a živnostenská policie
VIII/3	Tiskové záležitosti
VIII/4	Spolky
VIII/5 T 1	Městské divadlo
VIII/5 A-Z	Divadelní a jiná představení
VIII/7	Vypovězení z obce
IX/1 F 5	Pojištění proti ohni
IX/1 A-Z	Živelné pohromy, pojištění
IX/2 Ba 136	Stavební a bytová společnost "Eigener Herd"
IX/2 Ce 1	Stavební záležitosti Spolku pro chemickou a hutní výrobu
IX/2 A-Z	Stavební záležitosti
IX/3	Žádosti o ubytování, žádosti o povolení k přistěhování
X/1	Chudinské záležitosti
X/2 S 6	Špitál "extra moenia"
X/3	Zastavárna, spořitelna
XI/1	Zemědělské a lesní záležitosti
XI/2	Živnostenské záležitosti, pracovní síly
XI/4 St 1	Pouliční dráha
XI/4 St 2	Železniční doprava
XI/4 A-Z	Dopravní záležitosti
XI/5 B 1	Regulace Bělé
XI/5 K 1	Regulace Klíšského potoka
XI/5 St 1	Městské lázně
XI/5 W 1	Vodovod
XI/5 A-Z	Vodní toky
XII/1 Ge 3	Obecní poplatky
XII/1 Ge 4	Obecní dávka
XII/1 Ge 5	Nápojová dávka
XII/1 Ko 2	Válečná půjčka
XII/1 RE 5	Účetní uzávěrky
XII/1 Sta 1	Půjčky
XII/1 Vo 2	Rozpočty
XII/2	Trafiky
XII/3	Celní záležitosti, státní dluh
XII/5	Domovní daň
XII/8	Nájemné
XIII/2 E 22	Odvody
XIII/2 P 107	Nepokoje v prosinci 1918
XIII/2 A-Z	1. světová válka
XIII/3	Vojenské záležitosti

e/ registraturní období 1931 - 1945

I/1	Záležitosti státní a zemské
I/2 St 1	Týdenní přehledy tržních cen
I/2 A-Z	Statistiky
I/3	Personální záležitosti
II/1	Vyznamenání a pocty
II/2	Právní spory
II/4	Archiv, museum, rekonstrukce hradu Střekova
III/1	Vnitřní záležitosti úřadu
III/2 G 1	Protokoly zasedání městské rady
III/2 A-Z	Protokoly městských komisí a výborů
III/3 Ai 1	Městské sady
III/3 Au 7	Rekonstrukce městského centra
III/3 Ei 1	Elektrické podniky
III/3 Ge 1	Údržba chodníků a cest
III/3 Ka 1	Kanalisace
III/3 La 1	Územní plánování
III/3 Sto 1	Stavba ulic
III/3 Sto 2	Silniční stroje
III/3 Sto 3	Pojmenování ulic
III/3 A-Z	
III/4 Aa 1	Skládky
III/4 Ao 2	Zadávání zakázek
III/4 Ao 3	Odvoz popela
III/4 Ge 1	Pozemkové záležitosti Spolku pro chemickou a hutní výrobu
III/4 Ce 5	Prodej vánočních stromků
III/4 Ei 1	Pozemkové záležitosti elektrických podniků
III/4 Eo 1	Firma Erlebach a Lichlenecher
III/4 Ge 1	Obecní pozemky
III/4 Go 1	Odstoupení pozemků
III/4 Gu 1	Správa obecních pozemků
III/4 Ka 60	Koupě a směna pozemků, dědictví
III/4 Ko 1	Zásobování uhlím
III/4 Le 1	Zásobování potravinami
III/4 Po 105	Pozemkové záležitosti policejního presidia
III/4 Re 57	Pozemkové záležitosti říšského ředitelství pošt
III/4 Re 68	Pozemkové záležitosti říšského ředitelství železnic
III/4 Schi 1	Městské jatky
III/4 U 10	Veřejné hodiny
III/4 Wo 28	Bytová společnost "Sudetenland"
III/4 A-Z	Pozemkové záležitosti, městské podniky
III/5	Úmrtí
IV/2	Matriční záležitosti
V/1 D 1	Děkanský kostel
V/1 A-Z	Církevní záležitosti

VI/1 Le 1	Učitelský ústav
VI/1 Ma 1	Dívčí reálné gymnasium
VI/1 Wo 2	Studijní nadace Ludwiga Wolfruma
VI/1 A-Z	Školské záležitosti
VII/1	Lékaři
VII/2	Nemocenské pojištění
VII/3	Nemoci, epidemie
VII/4	Pohřbívání
VIII/1 Ge 1	Seznamy porotců
VIII/1 Pi 8	Náhrada za škody z prosince 1918
VIII/2	Živnostenské záležitosti
VIII/4	Spolky
VIII/5 Tl	Městské divadlo
VIII/6	Jazykové záležitosti
IX/1	Živelné pohromy, pojištění
IX/2 Ce 1	Stavební záležitosti Spolku pro chemickou a hutní výrobu
IX/2 Schi 94	Stavební záležitosti firmy Georg Schicht
IX/2 Wo	Stavby obytných domů
IX/2 A-Z	Stavební záležitosti
IX/3	Městské nájemní domy, konfiskace r. 1938, židovská obydlí
X/1	Sociální péče, nadace a dary
X/3	Stavba městské spořitelny
XI/1	Zemědělské záležitosti
XI/2	Živnostenské záležitosti
XI/4	Doprava
XI/5 B 2	Stavba mostu přes Labe
XI/5 W 2	Termální lázně
XI/5 A-Z	Vodní toky
XI/6	Pošta, telefon, telegraf
XII/1 Ei 1	Půjčky elektrických podniků
XII/1 Ge 1	Obecní dávky
XII/1 Sta 1	Půjčky
XII/1 Vo 1	Rozpočty
XII/1 A-Z	Finanční záležitosti
XIII/1	Vojenské záležitosti

Vzhledem k tomu, že v posledním registraturním období 1931 - 1945 byly spisy ukládány v nepřetržité řadě i po vzniku Oberbürgermeisteramtu, nebylo ze spisů v období 1940 - 1945 vytvořeno samostatné oddělení, jak by vyžadovala archivní teorie. Došlo by k zbytečnému a neodůvodněnému roztržení existujícího celku.

Do nové registratury nebyly zařazeny spisy týkající se stavebního vývoje jednotlivých domů, protože značná část jich je dosud uložena na MěstNV, a tak by tato část fondu nebyla kompletní.

Pokud se týká stavu dochování spisového materiálu, je možno se řídit pouze odhadem. Zdá se, že větší mezery musíme předpokládat v novějším období, jmenovitě v letech 1939 - 1945, v nichž se dochovalo v porovnání se starším obdobím velmi málo spisového materiálu. Materiál z 19. a 20. stol. se zřejmě dochoval v maximální úplnosti.

Účetní materiál

Z účetního materiálu se dochovaly převážně účetní knihy. Spisový materiál se dochoval v menší míře pouze po 20. stol. a vzhledem k svému charakteru /účetní doklady/ byl jako celek vyskartován. Účetní knihy byly rozděleny do deseti velkých celků:

I. Hlavní knihy městského důchodu
II. Účetní uzávěrky
III. Deposita a záruky
IV. Obligace
V. Fondy a nadace
VI. Chudinský fond
VII. Děkanský kostel a církevní fondy a nadace
VIII. Školní fondy
IX. Nemocnice
X. Městské lázně, divadlo

Skartace

Skartována byla pouze nová registratura a účetní materiál. Byly skartovány ty registraturní skupiny, které obsahovaly materiál stejnorodé povahy a který je možno považovat ze všech hledisek za bezcenný /II/2 - dražby, IV/1 - domovské listy, VII/1 - sanitární záležitosti, VIII/1 - hlášení policejních stanic, XI/2 - živnostenské záležitosti, XII - daně a dávky, XIII/1 - vojenské odvody/. Z těchto skupin byly skartovány zhruba 2/3 materiálu, zbývající třetina byla ponechána. Dále byly vyskartovány pozemkové kupní smlouvy z období před r. 1939. Celkový rozsah vyskartovaného spisového materiálu byl asi 25 běžných metrů. Z účetního materiálu byly vyskartovány účetní doklady, pokladní deníky.

Stručný rozbor obsahu fondu

Archiv města Ústí nad Labem je pochopitelně prvořadým pramenem pro dějiny města od 14. stol. do r. 1945. Jeho význam klesá pouze po období nacistické správy v období let 1939 - 1945, protože jak již bylo řečeno, zachovala se z tohoto období pouze malá část materiálu. Považujeme za zbytečné upozorňovat na všechny stránky života města, které nacházejí svůj odraz v dochovaném písemném materiálu. To je obsaženo v samotném inventáři a není cílem tohoto úvodu rozvádět slovy vlastní obsah inventáře.

Fond byl zpracováván řadu let a to s přestávkami. Části staré registratury znovu kontrolovány /po roce 1945 ing. Karel David/. Část nové registratury pořádána a skartována v r. 1951 - 1953 /Jan Bouček/. Definitivní Zpracování fondu včetně nového zpracování různých starších zásahů do struktury fondu provedl v r. 1971 - - 1972 Ladislav Dušek, CSc. Koncept inventáře napsal Ladislav Dušek, CSc. Čistopis inventáře napsali Jan Bouček a Lenka Dušková, úvod zpracoval Jan Bouček, ing. Ivan Martinovský a Ladislav Dušek, CSc. Rejstřík není dosud zpracován, bude k inventáři dodatečně pořízen jako příloha.

V Ústí nad Labem dne 30. března 1973

Jan Bouček

Použitá literatura:

Hiecke-Horčička: Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526. Praha 1896

Heimatkunde des Bezirkes Aussig I.-III., Ústí n.L. 1927-1931

Feistner W.: Geschichte der königlichen Stadt Aussig bis zum Jahre 1547, Liberec 1883

Sonnewend Friedrich: Geschichte der königlichen Freistadt Aussig, Praha a Litoměřice 1855

Marian A.: Die Bürgermeister der Stadt Aussig von 1788 an und ihre Zeit, Ústí n.L. 1927

Wagner E.: Aussig.Ein Heimatbuch von A.W.I.Teil.Bilder aus der geschichtlichen Entwicklung der Stadt, Ústí n.L. 1923

Jahrbuch für den Stadt-und Landkreis Aussig 1940,Ústí n.L.1940

Umlauft F.J.: Geschichte der Deutschen Stadt Aussig,Bayreuth 1960
